

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ

УДК 316.776.23:94(477.6-»Мар)

Рецензенти:

Степан Янковський – доцент кафедри культурології Маріупольського державного університету, доктор філософських наук, доцент;

Юзеф Нікольченко – доцент кафедри культурології Маріупольського державного університету, доцент, заслужений працівник культури України;

Марія Сльота – директорка Маріупольського краєзнавчого музею

Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету
Маріупольського державного університету.

Протокол 8 від 21.05.2025 року

Х 94 **ХРОНЕНКО О.О.**
Маріупольський факт/фейк: нариси. – К.: 2025. 92 с.: іл.

ISBN

У виданні висвітлено феномен фейків та їхній вплив на свідомість людей. З'ясовано, що найбільшу роль у досягненні цілей гібридної війни відіграють інформаційномедійні технології, здатні формувати публічну думку та впливати на соціально-політичні процеси. На прикладі фейків про культуру Маріуполя доведено, що пропагандистські кампанії та маніпуляція інформацією є основними інструментами в руках держави-агресора для розколу суспільства.

Висвітлено потребу в розвитку механізмів захисту від фейків, зокрема через підвищення медіаграмотності населення та створення надійних систем верифікації інформації. Встановлено, що основним способом попередження та розвінчання фейків під час війни залишається дотримання вимог кібергігієни, що передбачають користування тільки офіційними джерелами поширення інформації, звернення уваги на особистості та джерелі поширення інформації, уникнення підтримки пропагандистських закликів, утримання від емоцій та паніки під час сприйняття інформації, критичний аналіз інформації в соціальних мережах та на медіаресурсах.

Для політологів, соціологів, культурологів, істориків, викладачів, студентів та учнів середніх навчальних закладів, а також для широкого кола читачів, зацікавлених історією нашої країни.

УДК 316.776.23:94(477.6-»Мар)

ISBN

© Хроненко О. О., 2025 р.

ПЕРЕДМОВА.....2

РОЗДІЛ 1. Історичний розвиток Маріуполя.....8

РОЗДІЛ 2. Фейки про культуру та мистецтво Маріуполя.....18

РОЗДІЛ 3. Фейки про Маріуполь
після повномасштабного вторгнення рф.....46

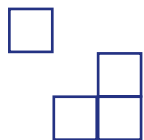
ВИСНОВКИ.....88

Список використаних джерел.....91

ПЕРЕДМОВА

Під час повномасштабної війни рф проти України проблема дезінформації стала найзловідомішою, адже, окрім захоплених територій, українцям доводиться відвойовувати свідомість своїх громадян, повертати її в національний медіа-простір, а останній звільняти від штучних російських міфологем та наративів.

Слід враховувати, що систематика дослідження фейків передбачає не лише аналіз функціонального механізму їх створення та поширення, а й інтегративні заходи щодо активного протистояння їм та спростування, пошук шляхів законного покарання за подібного роду порушення. Адже на сьогодні фейки – це досить ефективна психологічна зброя, наслідки застосування якої під час війни мають здатність змінювати когнітивні установки соціуму та призводять до фатальних наслідків. Поширення фейків і маніпуляцій в цих засобах може спотворювати образ подій, політичних процесів та діяльності осіб. Це створює загрозу для демократичних процесів і може призвести до неправильного вибору на основі неправдивої інформації. Дослідження фейків і маніпуляцій допомагають розкрити ці прояви та забезпечують більш об'єктивну основу для прийняття рішень.

Мета видання – проаналізувати важливість розвінчання під час війни фейків про культуру Маріуполя на прикладі конкретних прикладів завдяки проекту «Маріупольський фейк/факт», який реалізується в межах діяльності КУ «Маріупольський краєзнавчий музей» з квітня 2024 року.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Феномен фейку неодноразово ставав об'єктом наукових розвідок українських та зарубіжних дослідників здебільшого в контексті аналізу проблематики інформаційної війни. А такі науковці, як В. Корженівська, М. Яблонський, І. Крупеня, О. Азімова, Р. Зінчук, Н. Шульська розкривають основні підходи в порушенні інформаційної гігієни сучасних медіа та розпізнавання дезінформації, маніпулятивних вкидів в українському медіапросторі.

Фейк (англ. fake) в науковому контексті можна визначити як неправдиву або вигадану інформацію, що намагається подати себе як правдиву. Фейк може приймати різні форми, включаючи фальшиві новини, маніпулятивні фотографії, вигадані наукові дослідження, шахрайські схеми та інші способи маніпулювання інформацією [1].

У науковому дискурсі фейк є серйозним питанням, оскільки він загрожує об'єктивності, достовірності та довірі до наукових висновків. Фейк може спотворювати наукові дані, подавати недостовірну інформацію про результати досліджень або навіть вигадувати факти, що не мають наукового підґрунтя.

Наразі феномен фейкових новин став визначальним для сучасного інформаційного простору. Це інформація, створена з метою обману, яка може бути повністю вигаданою або містити елементи правди, але представлена таким чином, щоб вводити в оману або маніпулювати громадською думкою. У соціальних медіа України фейкові повідомлення часто мають за мету дезінформацію, спричиняючи не лише сплеск емоцій, але й сіючи розбрат серед аудиторії. Мета таких повідомлень – змусити сумніватися в правдивості інформації, підірвати авторитет осіб чи інституцій, спровокувати паніку або агресію, а також змінити громадське сприйняття певних подій або фактів [7].

Одну з найважливіших ролей у цьому процесі відіграють соціальні мережі як інструмент швидкого розповсюдження інформації та формування громадської думки. Саме вони стають ареною для ведення інформаційних війн, де через створення віртуальних ідентичностей, груп підтримки або антифан-спільнот можливо масштабно впливати на сприйняття подій, формувати ставлення до певних осіб, ідей або політичних рухів [3, с. 158].

Також у рф поширюють фейк, що у кінострічці «20 днів у Маріуполі» були використані кадри обстрілу Горлівки з боку ЗСУ. Звісно, це відверта брехня, яку поширили російські ЗМІ. Фейкороби країни-агресорки скористалися склейкою кадрів і вставили фрагмент з фільму «20 днів у Маріуполі» у пропагандистський сюжет 2014 року. Водночас поширенням є фейк, що Маріуполь за роки правління України не розвивався як туристичне та курортне місто.

Це відверта брехня, адже до повномасштабного вторгнення рф в Україну в Маріуполі реалізовувалися численні проекти, спрямовані на розвиток культурно-туристичного потенціалу міста. Вражають ці фейки і надмірною цинічністю. Як-от інформація, що у Маріуполі окупанти відновили майже всі зруйновані та пошкоджені будинки. У реальності окупанти у Маріуполі живуть вигаданим життям, адже багато багатоквартирних та приватних будинків у місті залишаються зруйнованими. Представники країни-агресорки зовсім не поспішають приводити їх до ладу. Квартири із новозведених будинків не збираються видавати людям, які втратили житло. Замість цього їм пропонують купити це житло в ипотеку.

Окупанти поширюють фейк і щодо того, що Маріуполь за роки правління України не розвивався як туристичне та курортне місто. Це відверта брехня, адже до повномасштабного вторгнення рф в Україну в Маріуполі реалізовувалися численні проекти, спрямовані на розвиток культурно-туристичного потенціалу міста. Слід нагадати, що у 2020 році Маріуполь отримав статус «Великої Культурної Столиці України». Для участі в конкурсі місту необхідно було викласти свій план найближчих заходів і подій, які могли б привабити туристів до Маріуполя й України загалом. Маріуполь обійшов у змаганні такі міста, як Львів, Київ, Вінниця, Полтава, Дніпро. До того ж, у 2020 році була завершена масштабна реконструкція Площі Свободи та Миру в Маріуполі, яка стала справжньою окрасою та одним з туристичних магнітів. Водночас до 2022 року Маріуполь мав багатий туристичний потенціал завдяки своїм мальовничим пляжам (саме тут на 16 км простягнулася вузька смуга піщаних пляжів) та історичним пам'яткам. Навіть близькість лінії фронту не ставала на заваді розвитку туризму. А ось подієвими магнітами стали фестивалі ГОГОЛЬFEST, MRPL.CITY.FEST, Mariupol Classic та потенційний широкомасштабний фестиваль грецької культури.

Крім цього, поширеними є фейки про історію української культури в Маріуполі. Так, поширеним є фейк, що на території Маріуполя не хотіли грати в україномовних виставах, адже на Сході України загалом не любили нічого українського. Це не відповідає дійсності, адже у першій маріупольській трупі, яку у 1878 році заснував Василь Шаповалов, грали, як російською так і українською мовами.

Також розповсюдженим є фейк, що на території Маріуполя найбільшим попитом користувалися виступи російськомовних митців. Втім це не відповідає дійсності, адже з кінця XIX століття найбільшою популярністю в Маріуполі користувалися вистави великих майстрів української сцени Марка Кропивницького, Івана Карпенка-Карого, Панаса Саксаганського, Марії Садовської-Барілотті, які дали можливість містянам ознайомитися з національною театральною драматургією. Крім цього поширеним є фейк, що у Маріуполі, як і всьому Надазов'ї та Донбасі на початку-середині XX століття ніхто не носив вишиванки та загалом не дотримувалися українських традицій. Та це аж ніяк не відповідає дійсності. У Маріуполі та всьому Надазов'ї і Донбасі повсякчас носили українські вишиванки при цьому як на народні чи сімейні свята (одруження, народження дитини), так і офіційні загальнодержавні (Першотравневі демонстрації). Підтвердженням є світлини, зроблені на початку-середині XX століття.

Подібні маніпуляції інформацією є основними інструментами в руках держави-агресора для розколу суспільства. Найбільший вплив ці фейки про культуру Маріуполя мають на жителів окупованих міст, які не змогли виїхати з ТОТ. Усе це спрямовано на те, аби якось розмивати, знищувати цю культурну основу, завдяки якій українці залишаються українцями. Саме тому важливо розвінчувати та попереджати виникнення нових фейків.

Водночас подібний маніпулятивний вплив характеризується наступними стійкими показниками: він здійснюється цілеспрямовано і таємно; містить алгоритми програмування як мислення, сприйняття, так і поведінки об'єкта; включає методи і прийоми, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований тиск на психіку, другу сигнальну систему та складові свідомості об'єкта впливу. Інформаційні потоки руйнуються у масову свідомість, позбавляють споживача засобів масової інформації можливості активно (критично) їх обробляти, залишаючи йому лише пасивну роль, яка є передумовою для пропагандистського впливу [15].

Маніпулятори можуть навмисно перекручувати факти, використовувати неповну інформацію або створювати фейкові новини з метою вплинути на сприйняття аудиторії та формування її думки. Медіа часто можуть використовувати емоційно заряджені заголовки, фотографії або відеоматеріали, щоб викликати певні почуття у глядачів або читачів.

Це може впливати на їхнє розуміння подій та сприйняття інформації. Фреймінг, або ракурс, в якому представляється інформація, також відіграє важливу роль у маніпуляції. Вибір певного фрейму може змінити спосіб сприйняття подій і впливати на думки та переконання аудиторії. Маніпулятори намагаються вибрати фрейми, які сприяють досягненню їхніх цілей або спотворюють реальність. Використання психологічних методів, таких як соціальне підтвердження, авторитетність джерела, страх втрати або соціальна пристосованість, також є поширеним в маніпуляції. Ці методи використовуються для створення певних стереотипів, формування уявлень або переконань у масовій аудиторії. Додатково, фейкові новини під час війни можуть використовуватись для маніпулювання громадською думкою та відвертого зміщення уваги. Широке поширення фейків може спричинити перекручення образу подій, зміну пріоритетів або приховування важливих аспектів конфлікту. Це може вплинути на сприйняття ситуації громадськістю та призвести до недоречних дій або розпалювання ще більшого конфлікту.

Врешті-решт, боротьба з фейками у зоні конфлікту вимагає спільних зусиль від урядових органів, ЗМІ, академічних установ, громадських організацій та громадянського суспільства. Лише шляхом об'єднання зусиль та розвитку критичного мислення можна створити інформаційне середовище, що сприяє об'єктивному сприйняттю подій та формуванню раціональних думок у суспільстві [17].

Як метод протидії дезінформації розглядається фактчекінг – процес дослідження наявних фактів і даних для з'ясування їхньої повноти, достовірності та істинності. Серед державних заходів у розбудові антифейкових сервісів вагому роль відіграють різноманітні інститути протидії дезінформації, що створюються при відповідних відомчих органах влади.

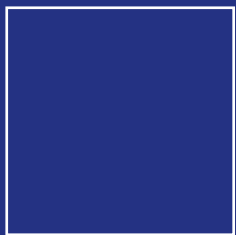
Приміром, у 2021 р. створено Центр протидії дезінформації – робочий орган Ради національної безпеки і оборони України, який забезпечує здійснення заходів щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, дбає про інформаційну безпеку України, виявляє підробки та протидіє дезінформації, ворожій пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігає спробам маніпулювання громадською думкою.

У своїй діяльності він висвітлює тенденції з інформування стану військової справи, ОПК, боротьби зі злочинністю та корупцією, зовнішньої та внутрішньої політики, економіки, об'єктів критичної інфраструктури, екології, охорони здоров'я, соціальної сфери, формування суспільної свідомості, науково-технологічного напрямку тощо. Основна увага зосереджена на протидії поширенню неправдивої інформації та боротьбі з інформаційним тероризмом [6].

Ще однією урядовою організацією з питань боротьби з дезінформацією та шкідливими інформаційними впливами є Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та стратегічних комунікацій, також створений у 2021 р. Його робота сфокусована на протидії зовнішнім загрозам, об'єднанні зусиль держави та громадських організацій у боротьбі з дезінформацією, оперативному реагуванні на фейки, а також на промоцію українських наративів. До ключових завдань Центру віднесено: розбудова стратегічних комунікацій (розробка контрнарративів рф, проведення інформкампаній, включення українських наративів у щоденну комунікацію уряду); протидія дезінформації та формування стійкості до неї. Постійне сповіщення про інформаційні атаки проти України на ресурсах Центру, зокрема на вебпорталі, фейсбук-сторінці та телеграм-каналі; підвищення обізнаності про гібридні загрози (розробка та проведення тренінгів для державних службовців, зокрема для представників комунікаційних підрозділів); регулярне інформування про гібридну агресію з боку Росії на міжнародному рівні, напрацювання механізмів протидії дезінформації спільно з міжнародними партнерами [23].

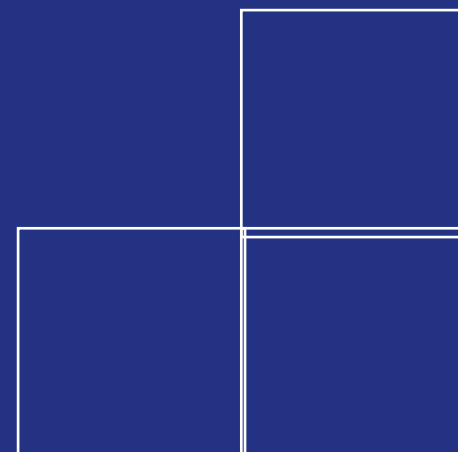
На сторінках цього видання ви зможете ознайомитися з фейками, присвяченими історії, культурі та сучасному стану Маріуполя, які поширює з радянських часів російська пропаганда.

Загалом, попри наявність численних спеціалізованих проєктів боротьби з фейками, ефективним засобом не тільки їх виявлення, але й, насамперед, їх попередження залишається дотримання вимог кібергігієни, що передбачають користування тільки офіційними джерелами поширення інформації, звернення уваги на особистості та джерелі поширення інформації, уникнення підтримки пропагандистських закликів, утримання від емоцій та паніки під час сприйняття інформації, критичний аналіз інформації в соціальних мережах та на медіаресурсах.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК МАРІУПОЛЯ

1 МАРИУПОЛЬ НІКОЛИ НЕ БУВ СПОКОНВІЧНО РОСІЙСЬКИМ МІСТОМ

ФЕЙК ФАКТ

Маріуполь та загалом все Надзав'я і Донбас – споконвічно російські, незаконно передані Україні регіони.

Насправді територію Маріуполя та загалом всього регіону, як Надзав'я, так і Донбасу заселяли ще за доби палеоліту задовго до виникнення росії.

Яскравим доказом цього є артефакти, виявлені на **Амвросіївській стоянці** (біля міста Амвросіївки Донецької області).

Крім цього територію заселяли скіфи та сармати. У Маріупольському краєзнавчому музеї до повномасштабного вторгнення зберігалися цінні артефакти, які свідчили про перебування цих кочівників на території міста. Пізніше створили державу готи, згодом прийшли гуни. Тому наші землі точно ніколи не були пустою.

Втім російські підручники з історії та навіть російська Вікіпедія починає згадувати про Донецьку область тільки з XI століття у контексті Половецької землі. Привабливості краю додавали торговельні шляхи. Наприклад, Муравський шлях на Крим та Потайний Водний, який пролягав річками у море. Нинішня Донеччина також належала до Кальміуської паланки, яка є адміністративною одиницею козацької держави Військо Запорозьке Низове. Саме у Маріуполі розташовувався центр Кальміуської козацької паланки – фортеця.

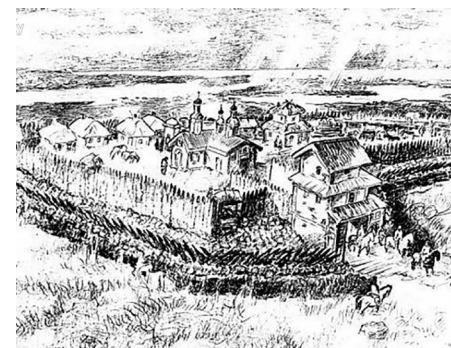
Також нинішній Луганськ – це козацький хутір Вергунівка, а Слов'янськ козацький форт Тор [12].

Загалом появу запорізьких хуторів в Донецьких степах відносять до часу, коли відбувалися Азовський й Астраханський походи запорожців у 1559-1570 роках. Це період російсько-турецьких воєн. Після повернення додому, багато козаків знайшли тут місце для життя.

Цікаво, що перепис населення Російської імперії в Катеринославській губернії, що включала Маріуполь і більшість сучасного регіону показав, що 68,9% жителів Надзав'я та Донбасу розмовляли у 1897 році українською мовою. Російською розмовляли всього 17,3% місцевих жителів. Крім того, навіть на Кубані, згідно з радянським переписом 1926 року, проживало удвічі більше українців, ніж росіян.

А під час українських визвольних змагань (1917–1921 роки) у Маріуполі розповсюдженими були україномовні листівки, а найбільш популярними – українські вистави. При цьому люди без будь-якого примусу говорили українською мовою, адже переважна більшість містян були українцями.

Проте російська пропаганда запевняє, що землі Донбасу у XX столітті були заселені росіянами. Так, дійсно після Голодомору 1932-1933 та Другої Світової війни схід України, і перш за все села, був практично порожній. Саме тому на Надзав'я та Донбас почали переселяти людей з інших областей України, зокрема з Полісся, яке майже не постраждало від голоду. Звичайно переїжджали в наш регіон і з центральних регіонів Росії – Белгородської та Воронежської областей, а також з Білорусі, але архівні документи доводять, що переважна більшість переселених у наші землі були все ж вихідцями з інших регіонів України. **Отже, Маріуполь та загалом все Надзав'я і Донбас ніколи не були споконвічно російськими, незаконно переданими Україні регіонами!**

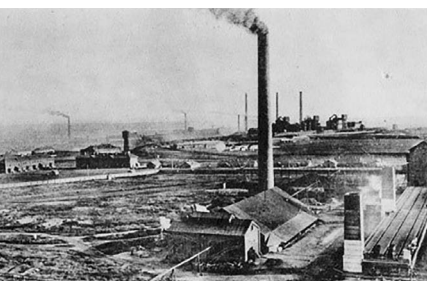
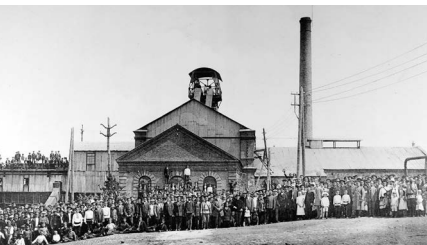
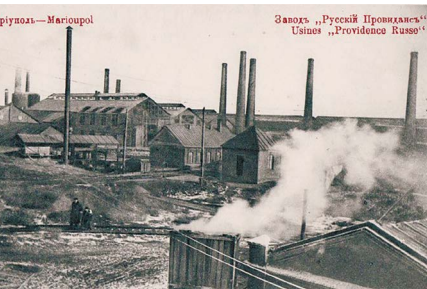

2 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАРТ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ МАРІУПОЛЯ

ФЕЙК ФАКТ

Індустріальний розвиток
Маріуполя і загалом всього
Надазов'я та Донбасу – це
результат роботи радянської
влади

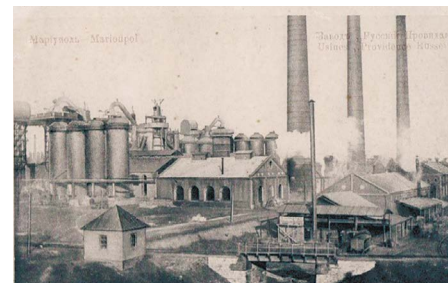
Насправді індустріалізація
Маріуполя та всього регіону
почалась з вкладів європейців.

Промислові підприємства були відкриті наприкінці 1880-х бельгійцями, британцями та французами. Ці країни на той час були найрозвиненішими країнами Європи та світу. Спочатку місцевих мешканців європейці навчали працювати та давали найлегшу роботу, але привозили з собою весь інженерний кваліфікований персонал. Тому будували окреме житло для працівників, школи для їх дітей та лікарні. Найбільшим інвестором була Бельгія.

Загалом будівництво наприкінці XIX сторіччя поблизу Маріуполя двох металургійних заводів: Нікополь – Маріупольського гірничо-металургійного товариства та бельгійського акціонерного товариства «Провіданс», розпочало нову сторінку в житті невеликого портового міста та стало потужним поштовхом у його розвитку. Виробниче обладнання заводу «Нікополь» було створено в Сполучених Штатах, а для «Провіданс» вироблено в Європі. І хоча спочатку заводи знаходилися за межами міста, але вже тоді суттєво впливали на його життя [12].

Ідея створення поблизу Маріуполя трубного заводу належала прусському підданому підприємцю **Адольфу Ротштейну** та його американському компаньйону **Едмунду Сміту**. Підприємство було спроектовано та побудовано як завод із повним металургійним циклом – доменне, сталеплавильне, листопрокатне та трубне виробництво.

Монтаж його проводився в дуже стислий термін під керівництвом американських інженерів за проектом видатного конструктора доменних печей **Джуліана Кеннеді**.

У 1890-ті роки бельгійці побудували металургійні заводи не тільки в Маріуполі, але й в Єнакієвому на Донеччині та розпочали виробництво соди в Лисичанську на Луганщині. Але під час Першої світової війни, коли Бельгія була окупована німцями, російська влада скористувалася можливістю та націоналізувала побудовані європейцями підприємства, залишивши їх без власності.

Тобто індустрію Маріуполя та загалом всього Надзав'я і Донбасу створили не «радянські п'ятирічки», як розповідають росіяни, це – європейський капітал, який, по суті, «віджала» Росія. Кардинальні зміни у промисловості Донеччини у середині XIX століття. Тоді сюди приїхав валлієць **Джон Юз**, побудував металургійний завод і назвав поселення своїм іменем – Юзівка, яке в майбутньому стало Донецьком.

До речі завод «Азовсталь» у Маріуполі будувався у співпраці з інженерами Сполучених Штатів Америки. Також були задіяні американські технології та обладнання.

Отже, заводи Маріуполя і загалом всього Надзав'я та Донбасу були побудовані саме завдяки закордонним інвестиціям та ініціативам.

3 МАРИУПОЛЬ І ОУН: СТОРІНКИ СПРОТИВУ

ФЕЙК ФАКТ

У Маріуполі ніколи не існувало націоналістичних формувань, як і будь-яких проявів українського націоналізму.

Це не відповідає дійсності, адже нелегальні групи ОУН діяли в Маріуполі з 1941 по 1943 та в 1949 роках.

Федір Ляшинський – редактор «Маріупольської газети» (1942–1943), керівник літературної секції товариства «Просвіта» Маріуполя, член ОУН (бандерівців)

Не всім відомо, що маріупольська Організація українських націоналістів була однією з найбільших у Донецькій області та налічувала близько 300 осіб. Її організаторами стали **Микола Михайлович Стасюк** (колишній член Центральної Ради, головний редактор «Маріупольської газети»), **Андрій Володимирович Авраменко** (керівник маріупольської «Просвіти») та **Яків Іванович Жежура** (адміністратор «Маріупольської газети» та директор друкарні).

У червні 1942 року ОУН створила в Маріуполі товариство «Просвіта», яке діяло легально до червня 1943 року та було одним із найбільших у Донецькій області – 150 осіб. «Просвіта» використовувалася як для розвитку української культури, так і для прикриття розширення впливу ОУН на сході України. Зокрема, була організована робота секцій (мовно-літературної, драматичної, жіночої, української матері) та гуртків (історії України, хорової, бандури, драматичної, танцювальної, німецької мови). Коли ж німецькі окупанти виявили зв'язок Просвіти з ОУН, одразу ж заборонили її діяльність [19].

У своїй просвітницькій діяльності ОУНівське підпілля широко використовувало місцеву пресу. Редактором Маріупольської газети став Стасюк, у ній працювали представник центрального проводу ОУН Нофенко та член ОУН Фененко. Цікаво, що у газеті друкувалися статті про історію України, комуністичний терор, голодомор 1932–1933 років. Місцеві жителі виказували зацікавленість та підтримку. Наприклад, тираж україномовної «Маріупольської газети» від листопада 1941 року до вересня 1943 року збільшився з 1 тисячі до 27 тисяч примірників.

1949 року ОУН створила підпільну групу на заводі «Азовсталь». Це була організація «ОУН – свобода праці», розкрита органами державної безпеки. Організатором її був Віталій Іванович Середюк, учень ФЗУ № 113. До групи входило 15 осіб, більшість з яких були працівниками заводу «Азовсталь». Вони активно популяризували у місті українську мову та культуру.

4 ПЕТРО І НЕ МАВ НІЯКОГО ВІДНОШЕННЯ ДО МАРІУПОЛЯ

ФЕЙК ФАКТ

диктатор рф Володимир Путін під час святкувань Дня народної єдності 4 листопада 2022 року наголосив, що: «Маріуполь – відоме дуже старе, можна сказати, російське місто. Петро І там заснував, як відомо, свою першу військову флотилію та отримав там свої перші перемоги...» [16].

Територія, де розташоване місто, до 1774 року була частиною Кримського ханства. Цікаво, що вже починаючи з XVI – XVII століть ця територія приваблювала запорізьке козацтво.

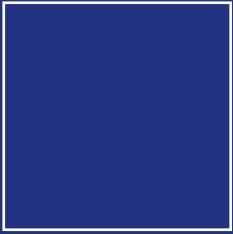
У середині XVIII століття в гирлі Кальміусу існували поселення українського козацтва. У 1778 році поблизу Кальміуської слободи було закладене повітове місто Павловськ.

У ньому тоді налічувалося 75 жителів, у слободі 93. Саме цей рік офіційно вважається датою утворення Маріуполя. 21 травня 1779 року імператриця Катерина II дарувала грамоту, відповідно до якої «переселенцям із Криму дарувались привілеї й свободи». У грамоті місто йменувалося «Маріанополь». На плані від 20 жовтня 1779 року назва записана як «місто Маріу-Поль – вигінна земля міста Маріу-Поля».

Що ж стосується російського імператора Петра І, який помер у 1725 році, то він не має жодного відношення до міста. Тим більше, він ніколи нічого не заснував у Маріуполі.

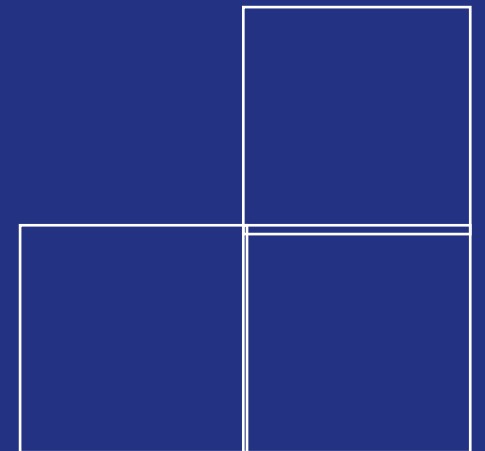

Жалованная грамота Екатерины II христианам-русам, выведенным из Крымского ханства, 21 мая 1779 г. (Первая страница)

РОЗДІЛ 2

ФЕЙКИ ПРО КУЛЬТУРУ ТА МИСТЕЦТВО МАРІУПОЛЯ

1 МАРІУПОЛЬ – БАГАТОМОВНЕ МІСТО З УКРАЇНСЬКИМ КОРИННЯМ

ФЕЙК ФАКТ

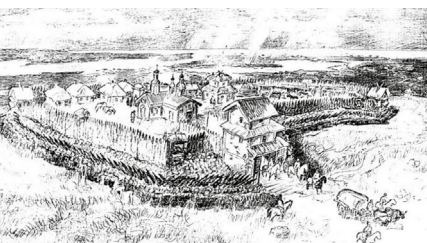
Маріуполь завжди був російськомовним містом, адже з самого заснування міста серед його мешканців переважала російська мова.

І дійсно це мультикультурне місто, де говорили не тільки російською мовою, яка набула активного поширення через насильницьке насадження, але й десятками інших мов.

Так, в приазовських степах тисячоліттями лунала мова багатьох кочових народів. Адже до другої половини XVIII ст. землі, на яких сьогодні розташований Маріуполь, належали Кримському ханству. Але зараз про це нагадують здебільшого назви місцевих річок Еланчик, Кальчик, Кальміус, які мають тюркське походження.

З 40-х років XVIII ст. на території Надазов'я активно поширювалася українська мова в зимівниках та рибальських промислах на узбережжі Азовського моря. До переселення греків до Надазов'я (з 40-х до 70-х років XVIII ст.) саме українці мешкали у гирлі Кальміусу, де задовго до російської лунала українська мова [25].

Після переселення греків в місті Маріуполі мовою спілкування довгий час залишалася кримськотатарська мова (на якій розмовляли греки-уруми), а в частині грецьких сіл використовували діалект грецької (греки-румеї). Російську ж не вчили, бо мешкали в місті виключно греки.

На початку XIX сторіччя ситуація почала змінюватися, в 1820 році з'явився перший навчальний заклад міста, де навчались вже російською мовою. Втім домінувати в спілкуванні містян російська почала лише у другій половині XIX ст., коли стрімко почалося зростання не грецького населення міста. На той час у місті крім російської говорили кримсько-татарською, грецькою, українською, ідишем (єврейською), італійською. Поступово офіційна політика русифікації та асиміляції, яку проводила російська імперія і яка була спрямована на заборону та викорчовування всіх інших мов окрім російської (особливо послідовною була в спробах викоренити українську мову), призвела до домінування російської мови та поступового стирання національної ідентичності мешканців міста. Цьому посприяли низка циркулярів, статутів та заборон, що активно поширювалися протягом другої половини XIX століття (Валуєвський циркуляр, Емський указ, указ Олександра III про заборону вживання української мови в офіційних установах тощо).

Багато маріупольців почали змінювати свої прізвища, перекладаючи їх російською мовою (Куюмджи на Залатарев, Кечеджи на Шаповалов, Папазов на Попов, Кірьякулі на Костоправ). Русифікували навіть назву передмістя/району міста Карасу – Базар, яку було змінено на Карасевку. Русифікувались і маріупольські німці, змінюючи навіть імена. Так, Фрідріх Гампер став Федором. Також зазнавали тиску і німецькі колонії Маріупольського повіту, яким забороняли використовувати німецьку мову в навчанні.

Але використання зокрема української мови не припинялося. Її можна було почути і на вулиці, і в розмові наукової інтелігенції. До того ж, не тільки українці володіли нею. Засновник перших маріупольських гімназій **Феоктист Хартахай** який ще студентом брав участь у похованні Тараса Шевченка, виносив тіло та виступав з прощальною промовою, добре знав та поважав **українську мову**.

Невпинний рух русифікації та викоренення інших мов загальмували події Національно-визвольних змагань, коли бурхливий рух відродження національної свідомості привів до багатьох змін. Водночас кінець 20-х початок 30-х років став періодом підйому національних культур в Маріуполі. Так українська мова вільно зазвучала, як на вулицях, так і в навчальних та культурних закладах. Міська багатотиражка «Приазовський пролетарій» на початку 30-х виходила українською мовою. У місті було створено Грецький театр, виходила друком газета **«Колехтівістіс»**, книги приазовським діалектом грецької мови. Але, на жаль, розквіт національних культур та мов був не довгим. Уже в 1933 році почалося згортання політики коренізації, на зміну якої прийшли ще більші утиски та репресії в бік від радянської влади щодо проявів національної самосвідомості. Був репресований та розстріляний Георгій Костоправ (1938) видатний поет та письменник репресовано багато діячів культури.

Під час Другої світової війни в місті діяв осередок «Просвіти», виходила «Маріупільська газета» (1941-1943) яку видавали українською мовою, тобто і у 30-ті і у 40-ві роки значна частина маріупольців знала та говорила українською мовою.

Вже в 50-ті повоєнні роки в місті працювали українські школи та видавалися документи з бланками надрукованими українською. З проголошенням курсу на побудову комунізму на XXII з'їзд КПРС у 1961 р. відбувся черговий наступ на національні мови, результатом чого стало різке обмеження їх вжитку. Провідним гаслом мовної політики партії та уряду стають слова М. Хрущова: «Чим швидше ми будемо говорити російською, тим швидше ми побудуємо комунізм». Ідеологи русифікаторської політики сплановано повели наступ на українську мову через нав'язування думки про те, що українська і російська мови є спорідненими, і спрямували зусилля на розмивання меж між ними.

Саме це призвело до того, що вивчення та поширення національних мов у Маріуполі зменшувалося, але не зникало остаточно. Зерна і традиції національних культур зберігалися в родинах, в діяльності творчих колективів, в назвах. Так, центральний район міста мав назву Жовтневий і не перекладався російською. Тож з проголошенням незалежності українська мова почала природньо повертатися у всі сфери життя Маріуполя, відновлюючи мовні традиції краю.

До того ж, попри поширені думки, що українська мова має найбільше схожих рис з мовою окупанта, з точки зору лексики найближчою до української є **білоруська** мова (84 % спільної лексики), потім **польська** (70 % спільної лексики) та **словацька** (68 % спільної лексики).

2 ТЕАТРАЛЬНИЙ МАРІУПОЛЬ: ВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВИСТАВ

ФЕЙК ФАКТ

На території Маріуполя не хотіли грати в україномовних виставах, адже на Сході України загалом не любили нічого українського.

Це не відповідає дійсності. У першій маріупольській трупі, яку у 1878 році заснував Василь Шаповалов, грали, як російською так і українською мовами.

Василь Шаповалов

Любов Ліницька

Не всім відомо, що **В. Шаповалову** належить заслуга першовідкривача таланту видатної української акторки **Любові Ліницької**, котра грала в російських та українських виставах, але перевагу надавала останнім. Найбільший успіх вона мала у п'єсах: «Наталка Полтавка», «Назар Стодоля», «Невільник», «Шельменко-денщик», «Сватання на Гончарівці».

Цікаво, що у Маріуполі великим попитом користувалися вистави великих майстрів української сцени **М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, П. Саксаганського, М. Садовської-Барілотті**, які дали можливість містянам ознайомитися з національною театральною драматургією. Найбільшу популярність мали вистави «Наталка Полтавка», «Запорожець за Дунаєм», «Сватання на Гончарівці», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Наймичка» [8, с. 14].

Крім цього, директор Маріупольського музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка, який працював у роки нацистської окупації, **Андрій (Ірій) Авраменко**, пройшов велику школу акторської та режисерської роботи, зокрема в колективі, очолюваному Лесем Курбасом. Він вступив до ОУН та організував товариство «Просвіта», прищеплював любов до української мови, організував вечори пам'яті Тараса Шевченку, оформив приміщення театру жовто-блакитними прапорами та тризубом.

3 ТЕАТРАЛЬНИЙ МАРІУПОЛЬ: СТАВЛЕННЯ ДО МАЙСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ СЦЕНИ

ФЕЙК ФАКТ

На території Маріуполя найбільшим попитом користувалися виступи російськомовних митців.

Це не відповідає дійсності, адже з кінця XIX століття найбільшою популярністю в Маріуполі користувалися вистави визначних майстрів української сцени, серед яких Марко Кропивницький, Іван Карпенко-Карий, Панас Саксаганський та Марія Садовська-Барілотті. Саме ці діячі посприяли ознайомленню маріупольців з національною театральною драматургією.

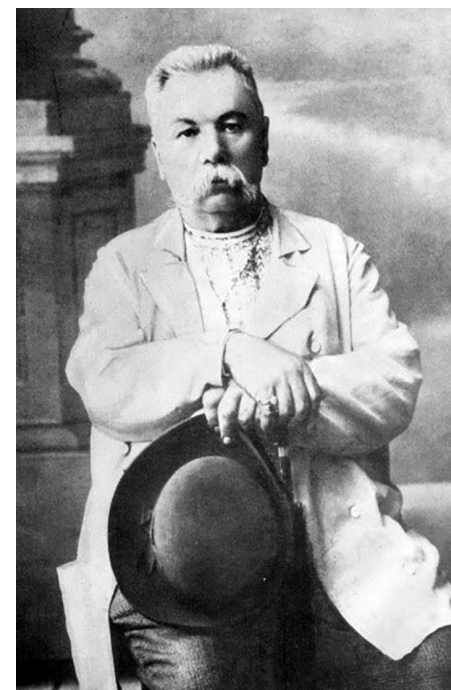
Особливо полюбили маріупольці Марка Кропивницького, який до речі, народився саме 10 травня 184 роки назад. На кожен приїзд Марка Лукича з нетерпінням чекав весь Маріуполь.

У Музеї театального, музичного та кіномистецтва України навіть зберігається годинник із лаконічним написом: «Кропивницькому від маріупольців 29.09.1889 р.» [8, с. 19].

Влітку 1908 р. М. Кропивницький знову приїхав в Маріуполь. У міській газеті «Маріупольське життя» повідомлялося, він виступить у ролі Виборного («Наталка Полтавка»), Карася («Запорожець за Дунаєм»), а у виставі «Доки сонце зійде – роса очі виїсть» зіграє одразу дві ролі – колишнього селянина-кріпака Максима Хвортуні й поміщика Воронова. Вистави проходили у приміщенні театру братів Яковенків і всі квитки були негайно розпродані.

Неперевершений майстер сцени цілковито виправдав очікування публіки, яка постійно щиро винагороджувала гру М. Кропивницького бурхливими оплесками, що переходили в овації. Вистави відбувалися при переповнених залах. Через репертуар «батько української сцени» показував глядачеві реалістичну правду дійсності, розкривав соціальні вади і протиріччя тогочасного життя, чим завоював у Маріуполі безліч прихильників.

Не минуло й двох років після цієї визначної події в культурному житті міста, як у Маріуполь прийшла звістка про смерть корифея української сцени. У той час у місті працювала трупа Т. Левченка та А. Матусина. Вона організувала в театрі братів Яковенків «Вечір пам'яті М. Кропивницького». По закінченню програми була показана вистава за п'єсою М. Кропивницького «Дай серцю волю, заведе в неволю» [9, с. 59].

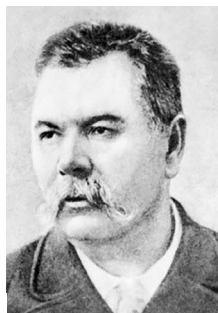

4 УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА В МАРІУПОЛІ

ФЕЙК ФАКТ

У Маріуполі надавали перевагу тільки російськомовним письменникам.

Це не відповідає дійсності, адже у Маріуполі з XIX полюбляли читати і українську класику.

Найбільшою популярністю у Маріуполі користувалися твори українського письменника, військового, класика нової української літератури і громадського діяча **Івана Котляревського**, визнаного театального діяча, актора і драматурга не лише в Україні, а й у світі **Марка Кропивницького** та українського прозаїка, драматурга, літературного критика та культурно-громадського діяча **Григорія Квітки-Основ'яненка**.

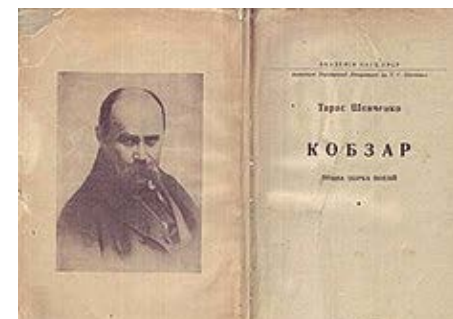
Водночас не всім відомо, що маріуполець **Феоктист Хартахай** відомий як просвітитель, педагог, історик і етнограф брав безпосередню участь у похованні Тараса Шевченка. Там Хартахай 12 березня 1861 року був одним з тих, хто виносив домовину з тілом поета, і виступав із прощальною промовою. Її надрукував журнал «Основа». Це – одне з перших документальних підтверджень «донецької шевченкіани». До речі, саме завдяки педагогічному та організаторському таланту Хартахая у Маріуполі були відкриті перші середні навчальні заклади – Маріупольська чоловіча та Маріупольська жіноча гімназії.

За сприяння «Просвіти» у 1918 році у Маріуполі відкрилася книгарня **«Кобзар»**. У міській газеті «Наше життя» від 16 червня повідомлялося: «На днях відбулося загальне зібрання кооперативу української книгарні «Кобзар». Із відродженням державної мови, котра з початком навчального року буде введена в усіх школах, як у початкових, так і в середніх, кооператив повинен забезпечити всі школи підручниками для учнів міста і повіту».

Найперша книга Тараса Шевченка на території Надзав'яз і Донбасу вийшла у 1920 році в Маріуполі. Збірка творів **«Малий Кобзар»** була невеликою всього 22 сторінки, але вона швидко поширювалася і серед містян мала великий попит [2].

Наприкінці 1941 року підпільна група ОУН поставила завдання для української інтелігенції: «За всяку ціну відроджуйте культуру, науку, мистецтво...». Оунівці зазначали: «Хай на руїнах та згарищах старого життя пишеться нова, повнокровна національна культура». Це посприяло тому, що в Маріуполі більшого поширення набуває саме українська література.

Крім цього, у міському театрі, названому іменем Т. Шевченка, влаштовувалися вечори пам'яті українських письменників, поетів, композиторів. 15 березня 1942 р. о 12 годині дня в Міському театрі відбулося урочисте святкування 128-х роковин з дня народження Т. Шевченка. У театрі найбільшою популярністю користувалися вистави «Наталка Полтавка», «Сватання на Гончарівці», «Пошились у дурні», адже саме ці твори були найбільш улюбленими для більшості маріупольців.

5 ВИШИВАНКИ В МАРІУПОЛІ: СПАДЩИНА, ЯКУ НЕ ЗНИЩИТИ

ФЕЙК ФАКТ

У Маріуполі, як і всьому Надазов'ї та Донбасі на початку-середині ХХ століття ніхто не носив вишиванки та загалом не дотримувалися українських традицій.

Це аж ніяк не відповідає дійсності. У Маріуполі та всьому Надазов'ї і Донбасі повсякчас носили українські вишиванки при цьому як на народні чи сімейні свята (одруження, народження дитини), так і офіційні загальнодержавні (Першотравневі демонстрації). Підтвердженням є світлини, зроблені на початку-середині ХХ століття.

м. Маріуполь, Донецька область, 1959 рік

Загалом для мешканців Донбасу була характерна вишиванка на кокетці – відрізною верхньою частиною.

Жінки носили широкі спідниці, поверх надягали фартухи, оздоблені різнокольоровою тасьмою, мереживом, вишивкою. Найпоширенішими кольорами на вишиванках були червоний та чорний. Вишиті сорочки різнилися і за гендерною ознакою: чорні вишиванки годилося носити чоловікам, грубе полотно обирали для повсякдення, вибілене – для святкових подій. Сині вишиванки вдягали жінки, які вже не планували мати дітей, чи маленькі дівчатка [22].

Сестри Дейнега Раїса та Валентина 1948-1949 рік. м. Краматорськ, Донецька область

Першотравнева демонстрація у Донецьку

Луганські дівчата, 1915 рік

м.Бахмут, Донецька область, 1913 рік

Фото з архіву Слов'янської ЗОШ I-III ст. № 9. У літописі школи це фото підписано так: «1950 р. Маршалкіна Валя і Винокурова Наталка виконують український танець...».

Сорочки у Маріуполі та всьому регіоні прикрашали барвистими візерунками, а найбільш притаманними для них були чорний та червоний кольори. Червоний символізував кохання та сонце, чорний – родючу землю та водночас скорботу. Водночас на вишиванках часто зображали троянди та інші пишні квіти.

Вишиванка для наших предків була перш за все оберегом, тому орнаментами обов'язково прикрашали комірець, манжети, поділ, тобто, ті частини тканини, які знаходилися ближче до оголених частин тіла. Кожен символ на сорочці мав своє особливе значення.

м. Горлівка, Донецька область. Парад вишиванок, 1954 рік

6 УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ В СЕРЦІ МАРІУПОЛЯ

ФЕЙК ФАКТ

У Маріуполі і всьому Надазов'ї під час різних народних і родинних свят та обрядів ніколи не виконували українських пісень, адже надавали перевагу лише російським текстам.

У Маріуполі, як і всьому Надазов'ї з кінця XIX століття були досить поширеними українські пісні, які виконувалися під час різних народних та родинних свят і обрядів.

Насправді традиція народного співу у Маріуполі та надазовських селах доволі специфічна. Звісно, індустріалізація, як і процес русифікації значно вплинули на стан народної пісні в регіоні.

Народні пісні виконані українською мовою можна було почути здебільшого в селах. Але і в Маріуполі на народні та родинні свята з кінця XIX століття і до середини XX століття виконували такі пісні, як «**Їхав козак за Дунай**», «**Ти ж мене підманула**», «**Думи мої, думи мої**», «**Рідна мати моя**», «**Два кольори**» тощо.

За свідченнями мешканців міста співали українські пісні у Маріуполі під гармонь та бубни.

Слід зауважити, що обрядові пісні Надазов'я мало відомі не через те, що їх забувають, а через те, що в ЗМІ тиражують одні й ті самі, найбільш відомі.

У Маріуполі на початку XX ст. були добре представлені світські колядки та багато релігійних колядок про народження Христа, про Діву Марію. Менше представлені були традиційні колядки, які зазвичай співали в Західних областях.

Колядки з довгими текстами у Маріуполі та загалом всьому Надазов'ї мало прижилися. А от жартівливі колядки на початку XX століття знайшли свій ґрунт. Це обумовлено тим, що на Старий Новий Рік молоді люди влаштовували бешкетування. І мають такі колядки значно глибше коріння, ніж світські і релігійні, які з'явилися вже в християнські часи.

За радянської влади традиції співати обрядові пісні українською мовою або знищувалися, або трансформувалися: щедрувати ходили до голови колгоспу, і виславляли вже не господаря, а саме керівника. Але, попри 70-річну заборону та специфіку регіону у Маріуполі і всьому Надазов'ї завжди можна було почути пісні українською мовою.

7 УКРАЇНСЬКА МОВА ТА КУЛЬТУРА В МАРІУПОЛЬСЬКИХ ХРАМАХ

ФЕЙК ФАКТ

У Маріупольських храмах популяризували російську культуру і всі служби велися лише російською мовою.

У Маріуполі працювали храми, в яких активно популяризували українську культуру і всі служби вели державною мовою.

Зокрема, при Храмі Св. Петра Могили з січня 2021 року почали діяти Школи гри на бандурі та українського живопису. Займатися у школі і живописом, писанкарством, етнокурсам, вишивці, проходити курси з італійської та англійської мов могли як діти, так і дорослі. Водночас у школі можна побачити картини української майстрині Галини Назаренко, яка подарувала Храму свою оригінальну роботу.

При храмі працював і музей українського побуту, створений волонтерами. Його фонди наповнювалися за рахунок небайдужих громадян. Наприкінці 2021 року, в експозицію музею було передано колекцію дукачів – медальйонів, які носили разом з намистом українські жінки у XIX сторіччі. До того ж, на базі храму була створена експозиція народного українського вбрання.

Крім цього на базі храму працювала і громадська бібліотека, яка була названа

на честь відомого українського поета Василя Стуса. Книги до Храму надсилали з усієї України. Загальний фонд налічував близько 7 тисяч книжок. Там можна було знайти все – як художню літературу, так і історичні книги або нон-фікш.

Не всім відомо, що храм Св. Петра Могили був унікальним не лише для міського рівня, він увійшов до "Книги рекордів України" як єдиний храм у світі, що повністю розписаний петриківкою! Загальна площа розпису складала 500 погонних метрів, роботи тривали майже три місяці, а виконала його львівська майстриня Ольга Черьомушкіна.

Біля храму встановлена триметрова скульптура архангела Михаїла – оберіг не тільки для Маріуполя і Донецької області, а й усієї України. Автором та ковалем став Андрій Хорт. У вересні 2020 року храм та статую освятив Митрополит Київський та всієї України – Епіфаній.

Крім храму Святого Петра Могили почути українську мову можна була і в Храмі Великомученика і Цілителя Пантелеймона.

Це був перший в Маріуполі дерев'яний храм. Відкритий він був на честь Пантелеймона Цілителя Православної Церкви України. Відомо, що у храмі зберігалася одна з копій Томоса про автокефалію Православної церкви України, яку передали Маріуполю. Висота дерев'яної будівлі, зробленої із сосни, складала 14 метрів.

8 ТУРИСТИЧНИЙ МАРІУПОЛЬ: РОЗВИТОК МІСТА ДО ПРИХОДУ ОКУПАНТІВ

ФЕЙК ФАКТ

Маріуполь за роки правління України не розвивався як туристичне та курортне місто.

Це відверта брехня, адже до повномасштабного вторгнення рф в Україну в Маріуполі реалізовувалися численні проекти, спрямовані на розвиток культурно-туристичного потенціалу міста.

За многие годы украинского правления Мариуполь остановился в развитии как туристический и курортный город – мы это исправляем

Рассказал в интервью каналу Донбасс решает глава ДНР Денис Пушилин.

Фейк щодо того, що Україна не розвивала Маріуполь виник після інтерв'ю ватажка терористичного угруповання «ДНР» **Дениса Пушиліна**, який заявив, що Маріуполь за роки правління України зупинився в розвитку як туристичне та курортне місто [14].

Слід нагадати, що у 2020 році **Маріуполь отримав статус «Великої Культурної Столиці України»**. Для участі в конкурсі місту необхідно було викласти свій план найближчих заходів і подій, які могли б привабити туристів до Маріуполя й України загалом. Маріуполь обійшов у змаганні такі міста, як Львів, Київ, Вінниця, Полтава, Дніпро.

До того ж, у 2020 році була завершена масштабна реконструкція Площі Свободи та Миру в Маріуполі, яка стала справжньою окрасою та одним з туристичних магнітів.

Водночас до 2022 року Маріуполь мав багатий туристичний потенціал завдяки

своїм мальовничим пляжам (саме тут на 16 км простягнулася вузька смуга піщаних пляжів) та історичним пам'яткам. Навіть близькість лінії фронту не ставала на заваді розвитку туризму.

Потенційними магнітами матеріальної культурної спадщини Маріуполя були архітектура німецького майстра Віктора Нільсена, старовинні особняки, мозаїки українського модерну, музеї Маріуполя та старі вулиці міста.

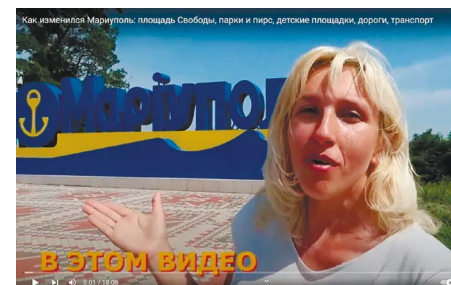
Цікавими для туристів магнітами нематеріальної культурної спадщини міста були і автентична Приазовська кухня, грецькі традиції та поселення, німецька культурна спадщина [13].

А ось подієвими магнітами стали фестивалі ГОГОЛЬFEST, MRPL.CITY.FEST, Mariupol Classic та потенційний широкомасштабний фестиваль грецької культури.

Блогерка та мандрівниця, авторка Youtube-каналу «Непопсова Ukraine» (тепер «МАЙСТЕРНЯ КОНТЕНТУ») Ганна Дубовська у 2021 році відвідала Маріуполь та була здивована, що місто перетворилося на справжній курорт.

«Реконструйовані площі, парки, пірс, чистота та гарні дороги зробили місто привабливим, сюди хочеться повертатися. І Маріуполь не зупиняється на досягнутому: зараз тривають роботи з реконструкції набережної. Проект масштабний, у кілька черг, повністю буде готовий за три-чотири роки. 15 років тому це місто не викликало в мене ніяких почуттів, воно було старим і втомленим, але зараз я в нього закохалася. Маріуполь помолодшав і погарнішав!», - наголосила Ганна у своєму відеоогляді.

Отже росія та прихильники країни-агресорки вчергове поширили фейки про Маріуполь – місто, що стало перлиною України, місцем відпочинку багатьох українців, які тільки починали відкривати це місто для себе.

9 УКРАЇНОМОВНІ ВИСТАВИ У МАРІУПОЛІ НАПЕРЕДОДНІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

ФЕЙК ФАКТ

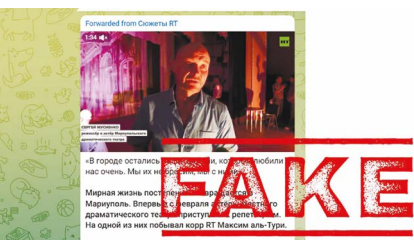
Напередодні повномасштабного вторгнення рф у театрі Маріуполя підтримували лише російську культуру та неохоче грали в україномовних виставах, які не користувалися популярністю серед маріупольських театралів.

У драматичному театрі Маріуполя працювали театральні митці, які раділи можливості ставити україномовні вистави, що користувалися неабияким успіхом серед маріупольських глядачів.

Раніше ми писали про фейк щодо трагедії, яка сталася 16 березня 2022 року. Важко забути, як російські військові, знищивши Драмтеатр, як і решту Маріуполя, не знайшли нічого розумнішого, як нахабно заявити, що це справа рук азовців.

До річниці дати, яка обірвала життя сотень маріупольців, ми вирішили розвінчати ще один поширений стереотип щодо драматичного театру в Маріуполі. Так само цинічно, як і російські окупанти, діяли працівники театру Маріуполя, які вирішили стати колаборантами. В своїх інтерв'ю вони розповідали, що в Маріуполі до повномасштабної війни трупа не хотіла грати в україномовних виставах, які, за їхніми словами, не збирали зали і піддавалися критиці маріупольцями.

Та насправді перед повномасштабним вторгненням рф в Україну Донецький академічний обласний драматичний театр (м. Маріуполь) не переставав приємно дивувати талановитими виставами, які йшли українською мовою. Адже маріупольський театр вже давно мав своє творче обличчя, він особливо ретельно ставився до підбору репертуару, інколи й незвичайного, але притаманного саме йому, його смакам, творчим можливостям і пориванням.

85% репертуару ставилося українською мовою («Слава героям», «Біла ворона», «Майдан інферно», «Сойчине крило», «Коза-дереза», «Незгідний та нескорений», «DurDom», «Гайдамаки», «Мокошева колісанка», «Маруся», «Мир вашому дому», «Фріда», «Віра», «Різдвяна Коляда», «Кохання дона Перлімпліна» тощо).

Дійсно в театрі були ті режисери, актори і працівники, які не хотіли брати участь в популяризації української мови та культури. Саме тому з початком повномасштабної війни вони чекали на своїх «визволителів». Втім мова піде про тих театральних митців, які робили все можливе для створення якісних та унікальних вистав українською мовою. Завдяки їм Донецький академічний обласний драматичний театр (м. Маріуполь) отримав визнання далеко за межами рідного міста.

Так, 22 травня 2016 року відбулася прем'єра п'єси українського драматурга Павла Ар'є «Слава героям» (режисер Анатолій Левченко), яка мала неймовірний успіх і справила істинний фурор. Саме тоді вперше труппа театру заговорила українською.

Вистава «Слава Героям» вразила і глядачів традиційного театального фестивалю «Вересневі самоцвіти» в м. Кропивницькому у стінах Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького. Була відзначена робота режисера-постановника Анатолія Левченка. На думку критиків, постановка була здійснена на найвищому мистецькому рівні. Зала щиро реагувала на мелодійну мову, неперевершену гру акторів, пристрасне й ідейно виразне танго-рефрен, цікаві музичні, відео-візуальні та світлові рішення.

Важливо відзначити і блискучий акторський склад театру, завдяки якому вистав українською мовою ставало більше. Так, заслуженому артисту України Анатолію Шевченку часто діставалися костюмовані ролі, але крізь костюми і грим глядачі все одно відразу ж впізнавали артиста Шевченка – по його «фірмовій» говірці, по виразній міміці і талановитій грі. Улюбленими для мариупольців стали ролі Остапа Ільковича Шемеля в «Слава Героям» та Автора в «Енеїді».

Єдина народна артистка України в Маріуполі, лауреат премії ім. Заньковецької, **Світлана Іванівна Отченашенко**, яка була родом із села Ісківці Полтавської області, стала авторкою унікальної літературно-музичної композиції «Мати».

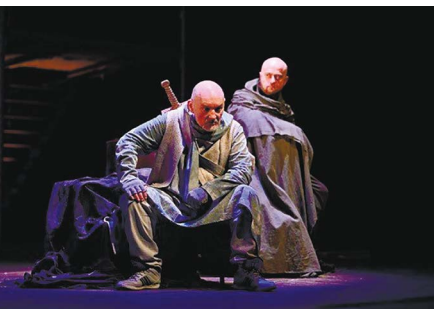
Вона дібрала майже всі музичні композиції до тексту. Всього за декілька репетицій з Маріупольським муніципальним камерним оркестром «Ренесанс» на чолі з заслуженим діячем мистецтв України Василем Крячком творчий задум втілюється в геніальний моноспектакль.

Вистава з великим успіхом пройшла на мариупольських сценах. Життя Світлани Отченашенко обірвалося 7 квітня 2022-го під час повномасштабного російського наступу у Маріуполі.

Гармонійне подружжя **Ігор Китриш та Олена Біла** не втомлювалися дивувати глядача в україномовних виставах своїм дуєтом талантів. Вони були добре відомі багатьом мариупольцям, а завзятим театралам – тим більше. Ними зіграна чудова гама різнопланових ролей – смішних і сумних, ліричних і драматичних, ролей першого плану та епізодично-важливих.

Театральна книга відгуків Маріуполя зберігала безліч захоплених вражень і щирих оцінок про гру заслуженого артиста України **Андрія Луценка**, який запам'ятався і як режисер-постановник. Зокрема, він поставив виставу «Шлях додому». Автор п'єси – Ігор Тур. Це унікальний спільний проєкт Національної поліції Донеччини та Донецького академічного обласного драматичного театру (м. Маріуполь). Вистава присвячена українцям, які з різних обставин залишились жити в окупованому Донецьку. Спектакль про те, як зробити свій вибір і як прийти до свого дому. Режисер наголошує, що «наш дім – це Україна, в нашому домі зараз йде війна».

Є люди, які виявилися зрадниками, але є й ті, хто чекає на звільнення...». Саме про цих людей з діаметрально різним світоглядом і про їхній вибір – ця вистава. Після початку повномасштабного вторгнення Андрій Луценко майже три роки захищав Батьківщину в лавах ЗСУ.

Завдяки яскравим творчим індивідуальностям, глибокому й відточеному професіоналізму **Віри Шевцової, Дар'ї Іванової, Сергія Забогонського, Ольги Самойлової, Ганни Пашук, Вадима Ермішина, Вікторії Агофонової, Ярослава Прикопа, Анастасії Мусатенко, Анни Німайер, Дмитра Нестеренка, Надії Лаврененко, Євгена Кравця** на сцені панувала атмосфера єдності сцени і глядацького загалу.

Авторитет режисера завойовується не проголошеними гаслами, а творчою працею. Своїми виставами, які одразу ж ставали улюбленими приємно вражали режисери-постановники **Анатолій Левченко та Євдокія Тіхонова**. Найвизначніші їхні постановки мають насичену творчу енергію, авторську режисуру та чітке визначення художнього потенціалу. Одним з найбільш знакових спектаклів Анатолія Левченка став «MAIDAN INFERNO» (2020 рік), присвячений подіям української Революції Гідності. Сценографія Левченка вражала своєю вишуканістю в фарбах, формах, грою світла і миттєвою трансформацією декорацій.

«Сойчине крило» за Іваном Франком на малій сцені – постановка молодшої режисерки харківської школи **Євдокії Тіхонової** – завоювала серця як юної, так і зрілої глядацької публіки маріупольців.

У театрі можна було побачити і казки українською мовою. Зокрема, це космічна казка «Прибульчик», яку поставила також режисерка-постановниця Євдокія Тіхонова. Історія про міжгалактичну дружбу сподобалася і акторам, які з інтересом та ентузіазмом віднесли до нової вистави.

До речі, не всім відомо, що народний артист України **Станіслав Боклан** у Донецькому обласному російському драматичному театрі (м. Маріуполь) працював 10 років (з 1984 р.). За роки роботи виявив себе актором широкого діапазону з неосяжними творчими здібностями. Глядачі і фахівці відзначали його яскраві сценічні дані, своєрідну пластику, емоційність, вірне відчуття жанру. Особливо яскраво вийшла робота актора над роллю Венсана у музичній шоу-комедії «Чао!», яку художня рада маріупольського театру визнала найкращою чоловічою роллю театрального сезону. Сьогодні Станіслав Володимирович Боклан відомий як видатний український актор театру та кіно.

Високий рівень вистав театру був відзначений і столичними критиками. Зокрема, у 2021 році Донецький академічний обласний драматичний театр (м. Маріуполь) взяв участь у фестивалі «Театральна брама», де за свою виставу «Маруся» за Ліною Костенко, режисерки-постановниці, заслуженої артистки України **Людмили Колосович** отримав найвищу нагороду – гран-прі. А актриса **Віра Шевцова** за роль Марусі Чурай була відзначена в номінації «За високохудожнє створення образу».

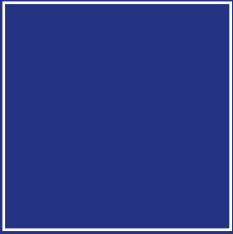

Також журі відзначили й іншу роботу Донецького академічного обласного драматичного театру (м. Маріуполь) рок-оперу «Біла Ворона», якою фестиваль було відкрито. Насправді багато маріупольців вболівали саме за цей спектакль, адже він давно для багатьох містян став найулюбленишим. Втім, і цю виставу не залишили без номінацій. Так актриса маріупольського театру **Дар'я Недавня** за талановите виконання ролі Жанни д'Арк отримала перемогу в номінації «За високохудожнє виконання ролі».

Саме рок-опера «Біла ворона» вважалася однією з найулюбленіших вистав для всіх маріупольців, адже зали завжди під час її показів були переповнені.

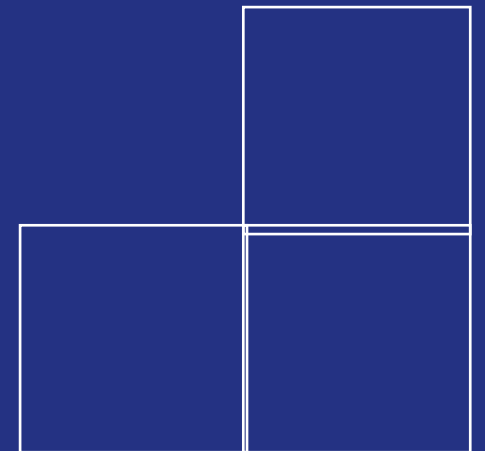
До повномасштабного вторгнення рф в Україну театр готував виставу «Кіт у чоботях» українською мовою. Також у новому сезоні в 2022 році прем'єрними мали б стати такі унікальні спектаклі, як «Ромео і Джульєтта» і «Мина Мазайло» та мюзикли «Весілля в Малинівці» і «Моя чарівна леді». Всі вистави планувалося ставити українською. Перелічені вище режисери та актори не залишилися працювати на окупантів. Їм вдалося виїхати з окупованого Маріуполя і зараз вони працюють в українських чи європейських театрах, адже їх ніколи ніхто не примушував грати в українських виставах в Маріуполі, вони це робили щиро і раділи можливості бути дотичними до театрального мистецтва вільної і незалежної України. Водночас маріупольці з теплом згадують вистави у своєму рідному місті державною мовою, які зберігають в своєму серці та досі вважають найулюбленішими.

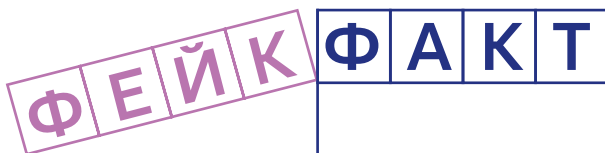

РОЗДІЛ 3

ФЕЙКИ ПРО МАРІУПОЛЬ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

1 МІФ ПРО «ВІДНОВЛЕНИЙ» МАРІУПОЛЬ

У Маріуполі окупанти відновили майже всі зруйновані та пошкоджені будинки

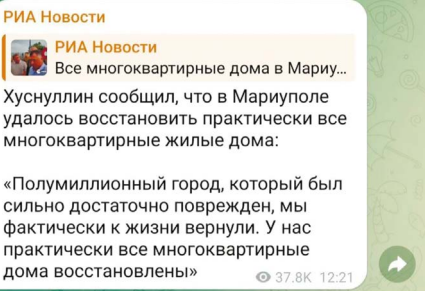
Окупанти у Маріуполі живуть вигаданим життям, адже багато багатоквартирних та приватних будинків у місті залишаються зруйнованими. Представники країни-агресорки зовсім не поспішають приводити їх до ладу.

Квартири із новозведених будинків не збираються видавати людям, які втратили житло. Замість цього їм пропонують купити це житло в іпотеку.

Нагадаємо, що із заявою, що у Маріуполі вдалося відновити майже всі багатоквартирні жилі будинки на початку лютого 2024 року виступив заступник голови уряду російської федерації **Марат Хуснуллін**. За словами чиновника рф, півмільйонне місто, яке було сильно пошкоджено, фактично повернули до життя, а багатоквартирні будинки – практично всі відновлені.

Звичайно, ця заява є відвертим фейком. Як відомо, у Маріуполі через бойові дії навесні 2022 року були зруйновані або сильно пошкоджені 90% інфраструктури, понад 2000 багатоквартирних та 61000 приватних будинків, 7 лікарень, 4 поліклініки, 57 шкіл, 70 дитячих садків та 3 пологові будинки. За різними оцінками, у місті загинуло від 20 до 100 тисяч людей.

Російські пропагандисти активно пишуть у своїх «змі», що одразу ж після окупації міста їхня влада нібито почала відбудовувати місто: зводити нові житлові комплекси, ремонтувати центр міста, приводити до ладу парки тощо.

Втім слід враховувати, що в Маріуполі залишаються цілі мікрорайони зі зруйнованими багатоквартирними будинками, зокрема на лівому березу міста. Поки що займатися їхнім відновленням ніхто не збирається.

Ми мусимо пам'ятати, що гарне півмільйонне місто стало чорною плямою на фоні міфу росіян про «визволителів». Весь світ спостерігав за жорстокістю окупантів: за скиданням бомби на пологовий будинок чи на Драматичний театр, де ховалися сотні мирних людей, а перед будівлею був надпис «ДІТИ». Тоді всі зрозуміли, що насправді являє собою «русский мир» та що він несе за собою.

Не дивно, що окупанти почали вкладати величезні кошти в наче як відбудову приазовського міста. Адже саме так вони намагаються сформувані «позитивну» сторону своєї окупації. Окрім цього, «відновленням» Маріуполя вони намагаються знищити сліди воєнних злочинів. Зазвичай разом із будівельним сміттям із пошкоджених домів позбувалися решток тіл їх мешканців.

Ситуація сьогодні залишається критичною. Маріупольці, які не змогли виїхати з окупованого міста, скаржаться на бездіяльність місцевої адміністрації та звертаються до російського президента, звинувачуючи ватажка окупаційної влади **Дениса Пушиліна** та заступника голови уряду рф **Марата Хуснулліна** в безвідповідальності. Вони стверджують, що понад 6 тисяч людей, які втратили житло під час бойових дій, досі не отримали компенсаційного житла і змушені жити просто неба. Однак замість допомоги місцевим жителям, у Маріуполі продовжують зводити будинки для росіян, які купують житло через іпотечні програми. Окрім цього, адміністрація змінює юридичні адреси зруйнованих будинків, намагаючись позбавити маріупольців права на відновлення житла.

2 РОСІЙСЬКИЙ АВІАУДАР ПО ДРАМТЕАТРУ: ПРАВДА, ЯКУ НЕ ПРИХОВАТИ

ФЕЙК ФАКТ

«З початку проведення військової спеціальної операції українські війська завдали серйозної шкоди знаковим закладам культури, унікальним пам'яткам історії та архітектури, культовим об'єктам. Серед них... [будівля] Маріупольського республіканського академічного ордену «Знак Пошани» російський драмтеатр», – йдеться у «Стратегії державної культурної політики» рф, від 11 вересня 2024 року.

Це відвертий фейк. Серед багатьох «історичних правд», висвітлених у російській стратегії, є історія Маріупольського драмтеатру України, який, як стверджується, був «серйозно пошкоджений» військами Збройних сил України.

Втім всім добре відомо, що Маріупольський театр використовувався як бомбосховище, саме тому на тротуарі на вулиці великими білими літерами російською мовою було написано «Діти». Росія розбомбила та знищила будівлю 16 березня 2022 року, вбивши більше 500 осіб.

Associated Press розслідувало вибух і відтворило події того дня зі свідчень 23-х людей, які вижили того дня.

«Серед усіх жахів, які розгортаються на війні в Україні, російське бомбардування Донецького академічного обласного драматичного театру в Маріуполі 16-го березня виділяється як один із найбільш смертоносних нападів на мирне

населення. Розслідування Associated Press знайшло докази того, що напад насправді був значно смертоноснішим, ніж вважалось, було вбито близько 600 людей усередині та поза будівлею», – повідомило AP у травні 2022 року.

AP також спростувала тодішні заяви росії про те, що військовослужбовці українського батальйону «Азов» підірвали заміноване ними укриття. «Ніхто не сумнівався в тому, що театр був знищений російською повітряною атакою, націленою на цивільну ціль з дітьми», – повідомляє AP.

Слід враховувати і багаточисельні свідчення маріупольців, які бачили літаки, що скидали бомби на драмтеатр. Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), правозахисні організації Human Rights Watch та Amnesty International кваліфікували напад як воєнний злочин.

ОБСЄ у квітні 2022 року повідомило, що в день російського удару у Маріупольському театрі перебували, ховаючись від атак, до 1300 людей. За даними ОБСЄ, щонайменше 300 загинуло під час вибуху, близько 150 змогли втекти. ОБСЄ кваліфікувала атаку як ймовірний воєнний злочин і порушення міжнародного гуманітарного права.

Human Rights Watch перевірила відеозаписи, на яких показано охоплений димом і полум'ям театр Маріуполя після російського удару, і заявила, що напад на цивільні споруди, як у цьому випадку, може бути воєнним злочином, згідно з міжнародним правом.

Розслідування **Amnesty International**, опубліковане в червні 2022 року, дійшло висновку, що російські війська скоїли «явний воєнний злочин», навмисне обстрілявши Маріупольський театр 16 березня, попри те, що знали, що там ховаються цивільні.

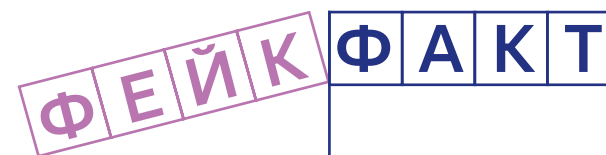
У доповіді детально описується, як дві 500-кілограмові бомби, скинуті російськими винищувачами, влучили в будівлю і вбили сотні людей. Команда кризового реагування Amnesty опитала тих, хто вижив, проаналізувала цифрові докази та використала математичну модель, щоб підтвердити вибухову вагу бомб.

Розслідування відкинуло альтернативні пояснення, визначивши найбільш вірогідним сценарієм є навмисний авіаудар по цивільній цілі.

Після взяття Маріуполя у травні 2022 року російські війська приховано вилучили тіла загиблих і вивезли їх у невідомому напрямку. До того ж, Москва не дозволила провести жодне незалежне міжнародне розслідування на місці зруйнованого театру.

3 МІФ ПРО ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ФІЛЬМ «20 ДНІВ У МАРІУПОЛІ»

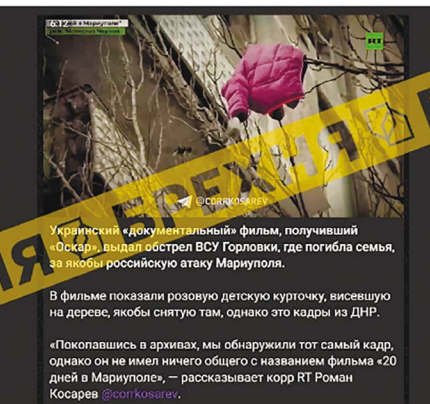
У кінострічці «20 днів у Маріуполі» були використані кадри обстрілу Горлівки з боку ЗСУ.

Це брехня, яку поширили російські ЗМІ. Фейкороби країни-агресорки скористалися склейкою кадрів і вставили фрагмент з фільму «20 днів у Маріуполі» у пропагандистський сюжет 2014 року.

Пропагандистське псевдоЗМІ кремля пише, що кадри, на яких зображена дитяча рожева куртка і які показали в українському оscarоносному фільмі, насправді відзняли в Горлівці у 2014 році. Тоді нібито українські війська обстріляли місто [4].

Цей фейк спростували у Центрі стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Фахівці Центру наголосили, що на кадрах, які використали пропагандисти у своєму «розслідуванні» – два різних будинки. Росіяни скористалися склейкою кадрів і вставили фрагмент з фільму «20 днів у Маріуполі» у пропагандистський сюжет 2014 року. Однак погодні умови на цих кадрах вони замінити не змогли й після моменту з рожевою курткою з'явилися жінки в літньому одязі.

«Очевидицю» того обстрілу показали біля «того самого» будинку й дерева. Та якщо порівняти кадр Чернова та «сюжет» пропагандистів, виявляється, що це зовсім різні будинки, а відповідно і дерева.

При цьому у Центрі наголосили, що обстріл житлових кварталів Горлівки у 2014 році з мінометів і РСЗВ «Град» вчинили саме росіяни з метою дискредитації ЗСУ та залякування мирного населення.

Нагадаємо, стрічка «20 днів у Маріуполі» розповідає про перші тижні бойових дій у Маріуполі Донецької області під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну 2022 року. Над фільмом працювали режисер і фотограф Мстислав Чернов, фотограф Євген Малолетка та продюсерка й журналістка Василіса Степаненко. Вони стали останніми журналістами, які висвітлювали початок знищення Росією Маріуполя – за це усі троє отримали Пулітцерівську премію. Також у 2024 році їх нагородили Шевченківською премією.

Кіно стало найкасовішим документальним фільмом в Україні минулого року, зібравши 500 тисяч гривень тільки за перший вікенд прокату. 11 березня 2024 року стало відомо, що стрічка отримала «Оскар» як найкращий документальний фільм. Міжнародне визнання української документальної стрічки Мстислава Чернова про знищення росіянами обложеного Маріуполя – це свідчення, що правда за Україною, а російським фейкам світ не вірить.

4 ЦИНІЧНІ ОБСТРІЛИ РОСІЯНАМИ БУДИНКІВ МИРНИХ МЕШКАНЦІВ МАРІУПОЛЯ

ФЕЙК **ФАКТ**

Тільки українські військові винні в тому, що у Маріуполі були знищені будинки мирних мешканців, лікарні, храми та магазини.

Це черговий цинічний фейк. Весь світ мало не у прямому ефірі бачив, як росіяни обстрілюють Маріуполь та знищують житлові будинки, драмтеатр, пологовий, «Азовсталь».

«З нашого боку нічого не було», – заявив віце-прем'єр росії Марат Хуснуллін. Однак це чергова брехня, яку активно розповсюджують пропагандисти. Вони вже не вперше звинувачують українців у тому, що роблять самі. Адже саме військові РФ прагнули стерти Маріуполь з лиця землі та обстрілювали житлові будинки, незважаючи на те, що там були мирні українці.

Брехнею про «нацистів» із ЗСУ пропагандисти намагаються демонізувати українців і виправдати своє вторгнення. Росіяни підмінюють поняття, називаючи окупацію «звільненням».

Те, що росіяни обстріляли пологове відділення та драмтеатр, біля якого був напис «діти», підтвердила навіть комісія ООН.

Особливий цинізм брехливої заяви Хуснулліна полягає в тому, що вона була зроблена через кілька днів після річниці удару по драмтеатру, внаслідок якого загинули сотні мирних маріупольців.

5 НІЯКИХ «БІОЛАБОРАТОРІЙ США» У МАРІУПОЛІ НЕ ІСНУВАЛО

ФЕЙК ФАКТ

Окупанти стверджують, що у Маріуполі знайшли докази існування в Україні «біолабораторій США». У своїх сюжетах фейкороби показали купу документів, які нібито підтверджують медичні випробовування на людях. У російських роликах йдеться про препарати, які буцімто знищують імунітет та провокують ріст ракових клітин, котрі начебто «випробовували навіть не немовлятах».

Насправді це чергова брехня розпропаганди, а заяви про немовлят додали для емоційного забарвлення, яке допоможе ввести в оману. Фейкороби не змогли надати жодних переконливих доказів своїм заявам. До речі, саме пошук біолабораторій в Україні президент рф Володимир Путін використовував як один із основних приводів для вторгнення.

У 2022 році Семен Пегов, який стоїть за російським пропагандистським проектом WarGonzo заявив, що йому нібито вдалося розшукати в Маріуполі секретну біолабораторію, на базі якої НАТО проводив бактеріологічні дослідження. Зокрема, Пегов опублікував фото та відео «таємної лабораторії» – на них можна побачити лабораторне обладнання і папку з написом «Холера» [20].

В описі до свого відеоролика Пегов вказує, що на відео можна побачити «таємниці дивної Маріупольської лабораторії». Як запевняє сам автор відеоролика, зйомка здійснюється у біолабораторії НАТО, що функціонувала на базі державної установи в структурі МОЗ України.

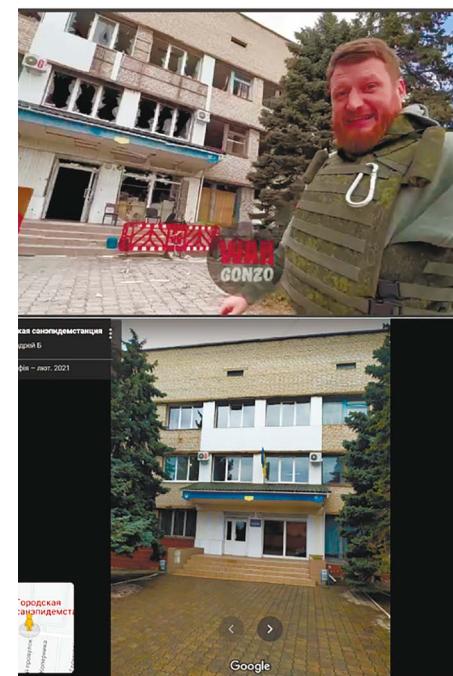
Семен Пегов повідомляє, що у день початку так званої «спецоперації», 24 лютого, співробітники лабораторії нібито вивозили з приміщення таємні документи та зразки, а потім навмисне підпалили будівлю. Він також демонструє ті «докази» існування біолабораторії НАТО, які українським спецслужбам не вдалося знищити. Під час відеоекскурсії можна побачити різне лабораторне обладнання, безліч пробірок, а також папку з написом «Холера».

Пегов запевняє – цей об'єкт був військовим, режимним і на ньому зберігалися дані підвищеної секретності.

Та насправді на фото зображена Маріупольська міська філія Державної установи «Донецький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України», що знаходилася за адресою вулиця Бахчиванджі, 57. Раніше тут була міська санепідемстанція, а після реформи 2017 року ця установа увійшла до структури «Донецького обласного лабораторного центру». У Google Мар можна знайти фото цієї будівлі – її зовнішній вигляд повністю відповідає будівлі на відео Пегова.

Діяльність цієї установи не є таємницею, а сама лабораторія не є військовим чи режимним об'єктом.

Наразі цей заклад є філією «Донецького обласного центру контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України». Ці центри було створено у 2021 році на базі лабораторних центрів МОЗ України.

На сайті Центру громадського здоров'я МОЗ йдеться, що їхнє завдання – епідемічний контроль у регіонах.

У своєму відеоролику Семен Пегов звертає особливу увагу на велику кількість лабораторного обладнання, деякі деталі він знімає крупним планом – наприклад, наклейки «BIOHAZARD» (біологічна небезпека).

Та перед нами ніщо інше, як обладнання для типової мікробіологічної лабораторії: парові автоклави та стерилізатори, які використовуються для знезараження; сухожарові шафи для стерилізації хірургічних інструментів; мікробіологічний інкубатор для вирощування бактерій чи інших мікроорганізмів та різний лабораторний посуд. Зокрема, на відео можна побачити пробірки з живильним агаром, які використовуються для стерилізації в автоклавах або стерильні пробірки в штативі, закриті пробками.

До того ж більша частина цього обладнання є радянською спадщиною, яка навряд чи використовувалася б у сучасних біолабораторіях НАТО.

Що стосується наклейок «BIOHAZARD», то їхня наявність зовсім не означає проведення дослідів зі створення біозброї. Таким знаком позначається біологічна загроза, яку можуть становити біологічні патогени будь-якого рівня та походження. Наприклад, цей знак можна зустріти на контейнерах для утилізації медичних відходів.

На відео Семен Пегов також демонструє папку із написом «Холера». Її зміст неможливо прочитати через низьку якість відео. Слід зазначити, що Маріуполь і регіон загалом схильні до ризику

поширення холери, до того ж збудник холери – вібріон холери – досить легко поширюється (він передається фекально-оральним шляхом). У тому, що в цій установі вели облік випадків зараження, а також ідентифікували збудник хвороби, немає сумніву. Зокрема, у переліку послуг «Донецького обласного центру контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» зазначено, що вони на платній основі ідентифікують збудника холери. А облік таких випадків хвороби, як писалося вище, входить до обов'язків цієї установи.

Біологиня **Ганна Олексенко** звертає увагу, що сама ідея розробки біологічної зброї на базі подібних закладів є абсурдною [20].

«Якби теоретично ця лабораторія працювала з цим вібріоном, умови захисту працівників мали б бути найкращими. Це лише лабораторії з четвертим рівнем безпеки – коли люди вирощують небезпечні збудники та працюють з ними, представляючи дослідження, шукаючи ліки проти них тощо», – пояснює Ганна Олексенко.

На сьогодні в Україні немає лабораторій із рівнем біологічного захисту BSL-4. Рівень біологічного захисту лабораторій центрів контролю та профілактики хвороб МОЗ України не перевищує BSL-2. Тобто вони можуть відбирати зразки, висівати культури, здійснювати збір, аналіз та інші маніпуляції з біологічними матеріалами, але не мають права займатися розробкою бойових штамів. Докладніше про класифікацію лабораторій з біологічного захисту можна прочитати тут. Щодо заяв про те, що

співробітники лабораторії 24 лютого нібито навмисно підпалили будівлю з метою знищення документів, то вони є безпідставними. Адже й досі не вдалося знайти жодного свідчення, яке доводило б факт підпалу. Слід зазначити, що район вулиці Бахчиванджі регулярно зазнавав авіа- та артилерійських ударів. Про це свідчать численні фото та відео у соцмережах. Можна припустити, що займання, якщо воно й було, могло статися внаслідок обстрілу будівлі.

Нагадаємо, фейк про існування на території України загадкових «біолабораторій» Росія почала розповсюджувати ще у 2020 році. Зокрема тоді чиновник Держдепу США **Джордж Кент** заявив про те, що телеканал «1+1» повторив наратив російської пропаганди, коли показав у своєму ефірі матеріал про нібито працюючу «американську біолабораторію» в Україні. За його словами, цю історію в Україні запустив тодішній народний депутат від ОПЗЖ Віктор Медведчук, якого згодом обвинуватили у держзраді.

Служба безпеки України також заявила, що інформація про те, що на території України діють військові біологічні лабораторії США, не відповідає дійсності. У спецслужбі зазначили, що співпраця між Україною та США у напрямку протидії біологічному тероризму відбувається виключно в рамках українського законодавства та на користь України.

Із початку повномасштабного вторгнення росії до нашої країни міноборони країни-агресора знову почало розповсюджувати подібну інформацію. Так, там заявляли, що «метою цих та інших фінансованих

Пентагоном біологічних досліджень в Україні було створення механізму прихованого поширення смертоносних патогенів».

Пізніше рф почала розповсюджувати фейк про те, що в «біолабораторіях», які працювали в Україні та фінансувалися США, проводилися експерименти з коронавірусом кажанів.

Пресекретар Білого Дому Джен Псакі спростувала заяви рф про так звані «біолабораторії» в Україні. Зокрема, вона назвала брехнею звинувачення, що США нібито розробляють хімічну зброю в Україні. При цьому в США заявляли, що такими фейками росія готує ґрунт для застосування в Україні хімічної зброї.

6 ЖОДНОГО НАДІЙНОГО КОРИДОРУ: БРЕХНЯ РФ ПРО «ГУМАНІТАРНІ МАРШРУТИ» В МАРІУПОЛІ

ФЕЙК ФАКТ

Окупанти стверджують, що у Маріуполі ніхто не «тримав» мирних жителів у місті, адже росіяни робили все можливе, щоб працювали гуманітарні коридори.

Це цинічна брехня. Адже надійного коридору рф не відкривала жодного разу.

Хоча на словах росія, що позиціонує себе найвеличнішим миротворцем усіх часів і народів, який ніколи за всю історію ні на кого не нападав, звісно, відкривала коридори, а ось націоналісти не випускали. «Відповідно до рішення керівництва рф, Збройні сили росії з 4 березня 2022 року при суворому дотриманні норм міжнародного права і в чисто гуманних цілях щоденно з 8:00 до 20:00 мск без жодних обмежень відкривають гуманітарний коридор...», – йшлося в повідомленні мо рф.

Та насправді надійного коридору росія не відкривала жодного разу. «До 14 березня офіційно у бік України не випускали нікого. Потім було кілька випадків виїзду машинами у бік Новоазовська. Окупанти одразу ж почали перекручувати цю інформацію: «ось, бачите, до Новоазовська «ДНР» випускає, а ЗСУ у бік України не випускає нікого. З 14 березня українській владі вдалося домовитися, і почали випускати

готових їхати на свій страх і ризик. Офіційна евакуація була тільки з Бердянська. А до Маріуполя українські автобуси змогли доїхати лише за півтора місяці, наприкінці квітня», – наголосив маріупольський журналіст Максим Грабовський, який після повномасштабного вторгнення рф вступив до лав ЗСУ.

Багато маріупольців пам'ятають, що сподівалися виїхати з міста 5 березня, адже саме того дня мала відбутися евакуація населення з Маріуполя. Втім її відклали через недотримання військами рф «режиму тиші» на шляху гуманітарного коридору та і місцях збору цивільних.

Незважаючи на перемовини між російською та українською стороною і досягнуті домовленості про забезпечення зеленого коридору, ніякого «коридору» не відбулося. З дев'ятої ранку, коли міська влада і військова адміністрація Донецької області отримала сигнал про те, що домовленості діють, почали формувати колони. Люди вишикувалися в довгелезні черги біля точок евакуації. Це були три точки, де збирали автобуси, міська влада терміново шукала героїв-водіїв, які б погодилися у дуже небезпечній ситуації вивозити людей. І четверта точка була на виїзді з міста для приватного транспорту: формували колони і люди чекали сигналу, точного безпечного маршруту.

Спочатку повідомлялося, що колона мала їхати до Запоріжжя, але потім з'явилася інформація, що вогонь припинився лише в Маріуполі, а на території Запорізької області тривали обстріли, і цей шлях, який був начебто узгоджений з російською стороною, залишився небезпечним [18].

Поки військово-цивільна адміністрація шукала інший маршрут для руху колони, окупанти відкрили вогонь по цих точках збору людей. Тільки мужність військових, які почали терміново евакуювати людей, допомогла уникнути жертв. Люди не хотіли роз'їжджатися, вони хотіли виїжджати. Вони в шоці, в паніці, бо обстріли не припинялися.

6 березня 2022 року полк «Азов» повідомляв, що «вже вдруге під час анонсованого «зеленого коридору» окупант підло здійснює обстріл, порушуючи режим тиші».

8 березня «Азов» заявив, що окупанти зробили спробу прориву в місто саме в момент оголошеного «зеленого коридору», фактично, прикриваючись людьми.

Під час зустрічі в Туреччині міністрів закордонних справ Лаврова та Кулеби 10 березня, останній повідомив, що завданням було домовитися про гуманітарний коридор із Маріуполя.

Лише після цього 14 березня перші 160 людей на більш ніж 50 машинах людей змогли доїхати з Маріуполя до Запоріжжя. В той же день українську евакуаційну колону автобусів з продуктами окупанти в Маріуполь не допустили, зупинивши в Бердянську, блокуючи повернення цивільних в Україну.

Та у цей час Путін продовжував цинічно брехати про те, що рашисти «не тримають» мешканців Маріуполя.

«З Маріуполя вийшло за нашого сприяння 140 тисяч людей, вони можуть їхати куди завгодно, ми їх не тримаємо, надаємо допомогу та підтримку», – заявив диктатор рф ще у березні 2022 році. Та насправді жителі обложеного міста стали заручниками рашистів із першого дня повномасштабного вторгнення.

У будь-якому разі рішення про відсутність гуманітарних коридорів та знищення такого великого міста не могло бути прийняте без участі вищого керівництва росії. І здається, саме це відрізняє Маріуполь, від умовної Бучі, чи сотень схожих злочинів, кожен з яких окремо можна списати на ексцес виконавців. Тут ми маємо справу з військово-політичним рішенням про масове вбивство [18].

На думку військових експертів, це була несвідома ескалація, як помста за невдачі російської армії в Україні загалом та в Маріуполі зокрема. Ще одна з версій – вбивства цивільних мали зламати моральний дух політичного керівництва України, щоб змусити прийняти капітулянтські умови путінського режиму. Або просто по-іншому росіяни воювати не вміють. Не виключено, що всі ці причини спрацювали

7 ЗАМІСТЬ КОМПЕНСАЦІЙ – ПРОДАЖ КВАРТИР РОСІЯНАМ: ЯК МАРІУПОЛЬЦІВ ПОЗБАВЛЯЮТЬ ПРАВА НА ДІМ

ФЕЙК ФАКТ

Окупанти стверджують, що маріупольці, чий будинки були зруйновані бомбардуваннями, отримали фінансові компенсації або нове житло чи незабаром їх отримають.

Це чергова цинічна брехня. Насправді маріупольцям, чий будинки були зруйновані російськими бомбардуваннями, під окупацією доводиться боротися за право залишатися жителями рідного міста та добиватися компенсацій. Обіцяне їм житло розпродається приїжджим росіянам

Центр протидії дезінформації наголошує, що ця брехня вчергове доводить, що окупантів не хвилює добробут місцевих жителів. Вся вдавана на камери пропаганди «турбота» про населення окупованих територій є лише красивою ширмою.

На місці знесених будинків маріупольців виростають багатоповерхівки, які виставляються на продаж за цінами, що перевищують вартість нерухомості в російських містах.

За даними з відкритих джерел, у відремонтованому будинку на проспекті Металургів, 27 ціна квартири з голими стінами становить **6,5 млн рублів**. У будинку на проспекті Миру, 90 вартість

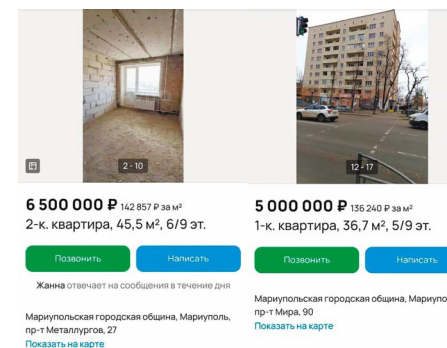
однокімнатної квартири досягає **5 млн рублів**. При цьому житло пропонується у стані, непридатному для проживання. Такі ціни на нове житло в Маріуполі розраховані не на маріупольців, а на росіян. Саме їм активно рекламують місто як «курортне на березі моря», спонукаючи інвестувати в нерухомість.

Втім для самих маріупольців ситуація кардинально інша. Люди масово скаржаться на відсутність будь-яких умов для проживання. Видача компенсаційного житла припинена, що змушує багатьох шукати тимчасовий притулок у родичів або знайомих. Через безвихідь **маріупольці виходять на мітинги, вимагаючи вирішення житлової проблеми**. Відновлення зруйнованих будинків, як і надання нового житла для місцевих мешканців, фактично призупинено.

Ситуація в місті залишається напруженою, адже одночасно з будівництвом нових житлових комплексів під продаж, тисячі людей залишаються без даху над головою.

Водночас нерухомість, власники якої евакуювалися або загинули через бойові дії, **«націоналізують»**. Після цього чуже майно продають. Підтвердженням цьому є оголошення, які поширювали в окупованому Криму протягом 2023 – 2024 років.

Зокрема, в одній з груп Севастополя писали про «реалізацію націоналізованого, резервного і компенсаційного житла». Купити пропонували будинки, квартири, а також готель та навіть автосервіс.

← ЧП / Севастополь
37 318 subscribers

Pinned message
Теперь вы можете писать нам и в телеграме! @chpsevas_BOT к

Реализация национализированого, резервного и компенсационного имущества.

- ✓ дом 80м2 земля 12 соток -3,5 млн.руб
 - ✓ дом 120м2 земля 5 соток-3,5 млн.руб
 - ✓ гостиница 800м2 земля 17 соток-17 млн.руб
 - ✓ автосервис 4000м2 земля 1,5 га-55 млн.руб
- *предложеный много

А также
Новый ЖК «Невский»

Все квартиры с готовой внутренней отделкой «заезжай и живи»

- 1 комнатная квартира 50,3 м2 = от 1,8 млн.руб
- 2 комнатная квартира 70,9 м2 = от 2,2 млн.руб
- 3 комнатная квартира 96,4 м2 = от 2,5 млн.руб

Инфраструктура:

- парковка автомобилей
- Магазины
- Гипермаркет (строится)
- Школа
- Детский сад
- Детская площадка
- Госпиталь
- Стадион

*все объекты оформляются в собственность РФ

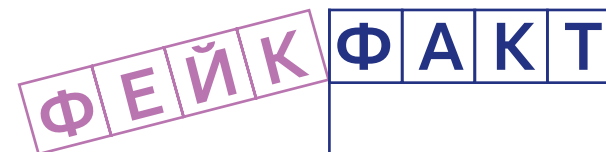
Оселі 80 та 120 квадратних метрів продавали за **3,5 млн російських рублів**. Також росіяни торгують чужим бізнесом – за **17 млн рублів** намагаються продати готель біля моря. Яких гостей він буде приймати, та які перспективи «туристичного бізнесу» у зруйнованому місті, окупанти не зазначають [26].

Крім того, новим власникам пропонували автосервіс за 55 млн рублів. На фото, яке додали «продавці», видно, що він отримав значні пошкодження після вторгнення росіян.

Цю нерухомість росіяни публікували як приклад – в оголошенні уточнюють, що «пропозицій багато», і просять дзвонити на вказані номери. Також додають, що «всі об'єкти оформлюються у власність рф».

Тим часом у приватному секторі Маріуполя людям розносять нові повідомлення від окупантів. Загарбники зазначали, що на основі «розпорядження» фейкової адміністрації жителі мали ще до грудня 2023 року принести в комітети самоорганізації документи на житло, щоб «ідентифікувати об'єкт нерухомості». Багато маріупольців не встигло цього зробити, а отже – у загарбників **з'явилися нові адреси для «націоналізації»**.

8 ВСЕРЕДИНІ ДРАМТЕАТРУ НІКОЛИ НЕ ПЕРЕХОВУВАЛИСЯ УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ

Азовці замінували приміщення драмтеатру в Маріуполі.

Це черговий цинічний фейк. 16 березня росіяни проводили в Маріуполі каральну акцію для залякування. Російська авіація скинула надпотужну бомбу на драматичний театр, де ховалося близько тисячі мешканців міста, які втратили через обстріли окупантів домівки.

Міжнародна правозахисна організація **Amnesty International** опублікувала розслідування бомбардування (16 березня 2022 року) Маріупольського драматичного театру, в укритті якого перебували сотні цивільних, зокрема і діти.

Дослідники проаналізували:

- супутникові знімки;
- дані радарів, зроблені безпосередньо перед атакою та одразу після неї;
- верифікували фото- та відеоматеріали з архівів свідків та соціальних мереж,
- дослідили два комплекти архітектурних планів театру.

«Після кількох місяців ґрунтовного розслідування, аналізу супутникових знімків та опитування десятків очевидців ми дійшли висновку, що ця атака є беззаперечним воєнним злочином, і скоїли його російські військові», – заявила генеральна секретарка **Amnesty International** Аньєс Калламар.

Окупанти зі свого боку цинічно просували чергову брехню. Саме «Азов» в 2022 році був обраний російською пропагандою для розкрутки чорної легенди про «страшних нацистів», особливо для світової аудиторії. А відтак росіяни, знищивши Драмтеатр, як і решту Маріуполя, не знайшли нічого розумнішого, як нахабно заявити, що це справа рук азовців. Це при тому, що росіянами знищений кожен другий багатоповерховий будинок в місті. Загалом в Маріуполі зруйновано 1300 будівель.

Те, що 16 березня росіяни проводили в Маріуполі каральну акцію для залякування, підтверджує і той факт, що окрім Драмтеатру, за свідченнями очевидців, бомбу скинули на ще один цивільний об'єкт – басейн «Нептун», куди були переведені вагітні жінки. Цього ж дня російські «гради» обстріляли автомобільну колону, яка виїжджала на Запоріжжя, де п'ятеро людей, зокрема дитина, отримали поранення.

Водночас 16 березня російські державні медіа запускають меседж, що чисельні цивільні жертви в Маріуполі – це неправда та провокація. Пропаганда знімала ролики зі «свідками», які начебто бачили, як азовці замінували приміщення драмтеатру.

У день теракту міноборони Росії брехало так: «За достовірними даними, бойовики націоналістичного батальйону «Азов» здійснили нову криваву провокацію, підірвавши заміновану ними будівлю театру. Раніше від біженців, які вибралися з Маріуполя, було відомо, що в будівлі театру нацисти батальйону «Азов» могли утримувати мирних жителів у заручниках, використовуючи верхні поверхи як вогневі точки. З урахуванням потенційної небезпеки для життя мирних громадян і вже

реалізованої 9 березня націоналістами провокації з лікарнею №3 у Маріуполі, будівля театру в центрі міста ніколи як ціль для ураження не розглядалася».

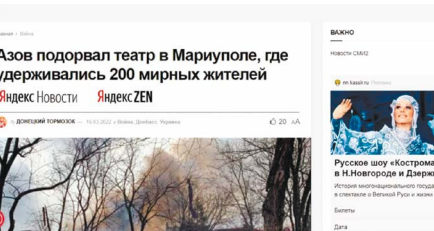
Крім цього **прес-секретар російської міноборони Ігор Конашенков** заявив, що авіація РФ не робила авіаудару по драмтеатру. Конашенков безпідставно стверджує, що театр підірвали навмисне бійці полку «Азов», щоб звинуватити російських загарбників у кривавому бомбардуванні.

Удар по Драмтеатру в Маріуполі став також показовою «відплатою» російської армії за неочікувано завзятий спротив. Зокрема, за день, 15 березня, захисники міста виклали фото знищеного окупанта з генеральськими погонами, якого пізніше ідентифікували, як командира 150-ї мотострілецької дивізії **Олега Мітяєва**. Фото ліквідованого загарбника підписали: «Хто з мечем до нас прийде, від меча і загине!». Він був вже другим генералом, який загинув на цей момент під Маріуполем.

У путінській легенді нацисти-азовці прикривалися мирними мешканцями і свідомо руйнували Маріуполь. Саме така брехня орвеллівських масштабів сьогодні є «правдою» в окупованому місті. При цьому путінська тоталітарна система регулярно знаходить «очевидців», які правдоподібно транслюють такі меседжі на камеру.

Російська пропаганда активно просуває меседж про «азовців нацистів» та «українських фашистів» по всьому світу. Для цього, ще за лекалами більшовиків, використовують іноземців – своїх агентів або корисних «ідіотів». Так, 5 червня 2022 року було поширено сюжет з меседжемпід-

«Азовцы» загнобили женщин и детей в театре и сорвали здание. Они попытались обвинить в этом украинские ракеты. Но сапер определил, что взрыв, в результате которого погибло 300 человек, произошёл внутри».

Помогите распространить правду! 🙏

«американець, який воює на боці ДНР – вибухотехнік, переконаний, що вибух зробили нацисти Азов на замовлення США»

Привертає увагу той факт, що окупанти в цій пропагандистській агітці говорять про 300 загиблих. На жаль, точну кількість загиблих встановити буде важко, адже територія перебуває під окупацією, а рештки будівлі театру і тіла вбитих людей окупанти вже вивезли.

Російська пропаганда наводить «доказ»: вибух стався зсередини будівлі. Проте, авіабомба ФАБ-500 має різновид також із підризником уповільненої дії, спеціально для випадків, коли треба, щоб вибух стався зсередини. Тому такий аргумент, з яким з усією серйозністю «носиться» путінська пропаганда, скоріше є доказом проти неї самої: вона і не намагалася встановити обставини, адже добре їх знає.

У листопаді 2022 року топовий інформаційний злочинець, який роками як ведучий «Першого каналу» розпалював міжнародну ворожнечу, **Артем Шейнін**, записав відеоблог з розвалин театру, де так само повторив, що вибух був зсередини. Проте розповісти казку про азовців, які підірвали людей, у той день у Артема Шейніна вже не вистачило сил.

19 липня 2022 року так звана «генпрокуратура «ДНР» відповідала про розслідування, яке «довело», що під завалами знайдено рештки 14 людей, кого саме – не відомо, проте вибух стався «з вини українців». А вже 28 липня стався теракт в Оленівці, де окупанти підступно вбили, як вважається, 53 полонених захисників Маріуполя.

Російська пропаганда намагається створювати для росіян ілюзію «свята життя» на кістках. Прикладом є відновлення «Маріупольського театру» з частини трупи акторів, які пішли на колаборацію з окупантом. Цього року на річницю знищення Маріуполя акторів відправили в черговий піар-тур містами Росії з меседжем, що «в 2022-му будівля театру була зруйнована внаслідок підризу українськими нацистами».

Як пояснила «Голосу Америки» **Джоан Марінер**, директорка департаменту кризових ситуацій **Amnesty International**: розслідування також показало, що незважаючи на заяви Кремля, драмтеатр у Маріуполі не мав жодного відношення до української військової інфраструктури [13]. «Була невелика кількість солдатів, які приносили припаси, але не було військової присутності, яка би виправдовувала таку атаку. Докази свідчать про те, що це був навмисний напад на цивільних», – додала вона.

«У повітрі та на землі російські сили здійснювали цілеспрямовані вбивства мирних жителів в Україні, які ми ретельно задокументували, – сказала **Аньєс Калламар**. – Необхідно негайно провести ґрунтовне розслідування, щоб притягнути винних до відповідальності за загибель та поранення цивільних осіб, а також масштабні руйнування цивільної інфраструктури».

Джоан Марінер, у свою чергу, впевнена, що дані доповіді можуть бути використані у міжнародних кримінальних судах, які розслідують війнні злочини. «Для будь-якого розслідування доповідь – це дорожня карта для роботи», – переконана правозахисниця.

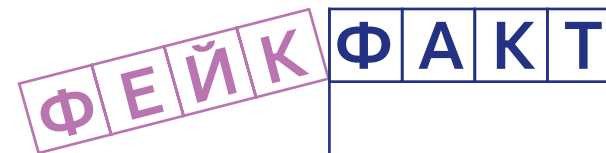
«У Драмтеатрі не було військових. Нами ніхто не «прикривався». Військові часом приїжджали, привозили продукти, ковдри, подушки. Замінювати театр зсередини теж було неможливо. Якщо б до нас заносили якісь ящики, ми б про це знали – я чи дружина», – розповів актор Сергій Забогонський, який на момент вибуху був у театрі.

У нас були списки тих, хто приходив. На момент вибуху в журналі було записано 2000 людей. Зареєстрованих, але не тих, хто виїхав. Не всі казали, що їдуть. Але 16 березня у нас було не більше 700 людей. Показовим є випадок, який стався вже в 2023 році, а саме: 15 лютого суд в рф дав шість років колонії суворого режиму активістці **Марії Пономаренко** за її пост в Telegram-каналі про загибель мирних жителів після удару російської авіації по Маріупольському театру. Путінізм створив тоталітарний режим, за якого навіть протест проти злочинів стає «злочином» і суворо карається.

Нелюдський терористичний акт, вбивство сотень цивільних в Драмтеатрі, стався в рамках російської кампанії залякування України. Проте пропаганда не знайшла нічого розумнішого, ніж заявити, що і Драмтеатр, і місто в цілому зруйнували самі українці. Просто взяли і... самі себе підірвали.

8 АЗОВСЬКЕ МОРЕ СТАЛО «ПРОЗОРО ЧИСТИМ»: ЯК ОКУПАНТИ БРЕШУТЬ ПРО СТАН МОРСЬКОЇ ВОДИ

Азовське море після повномасштабного вторгнення рф в Україну стало чистим.

Реальний стан морської води в акваторії Азовського моря в Маріуполі наразі є небезпечним.

У 2023 році окупанти запропонували маріупольцям оцінити якість морської води на око – мовляв, вода прозора, тому чиста. Проте без лабораторних досліджень неможливо побачити кількість шкідливих хімічних компонентів, які потрапили у воду в результаті обстрілів акваторії Азовського моря в межах Маріуполя. Також «на око» неможливо побачити кишкову паличку та холерний вібріон.

Попри це, очільник терористичної організації «ДНР» Денис Пушилін провів нараду з представниками російського уряду, де заявив, що в результаті скорочення промислових викидів Азовське море стало чистим.

«Хто нещодавно відвідав Азовське море, відзначають його небувалу чистоту. Нині до нього надходить лише 1,2 відсотки від забруднюючих викидів 2013 року. У море повертаються забуті види риб. Окрім значного збільшення з часом обсягів рибного промислу, Азов'я знову може стати привабливим місцем для туризму та оздоровлення», – заявив Пушилін.

До того ж зараз він разом з представниками російських регіонів, що розташовані вздовж Азовського узбережжя, розробляють комплекс заходів для покращення екологічної ситуації, які хочуть презентувати особисто диктатору путіну.

Реальний стан морської води в акваторії Азовського моря в Маріуполі може бути небезпечним [5].

З одного боку, дійсно, промисловий вплив на море зменшився. З іншого боку, з'явилися нові фактори забруднення, які у сукупності є ще більш небезпечними.

ГО «Ініціативна група «Разом» перелічила фактори, які призвели до хімічного та бактеріального забруднення. Наведемо деякі з них:

- забруднення від вибухів снарядів, бомб, ракет, мін та інших боєприпасів в акваторії моря;
- забруднення від невибухнувших снарядів, мін та іншого в акваторії моря, які поступово кородують та розкладаються у воді (забруднення важкими металами та хімічними сполуками);
- потрапляння забрудненої води з шкідливими частинками (важкі метали, хімічні речовини) від розірваних та нерозірваних снарядів з ґрунту на території міста в море через зливові стоки під час сильних дощів та злив;
- потрапляння до моря забрудненої бактеріями води з ґрунту з під стихійних поховань та хаотичних звалищ побутового сміття через зливові стоки під час сильних дощів та злив;
- потрапляння неочищених каналізаційних стоків до моря (на

- сьогодні окупантам вдалося запустити лише одну каналізаційно-насосну станцію – всі інші затоплені фекаліями, тож всі каналізаційні стоки потрапляють у море та ріки неочищеними);
- вторинне забруднення від впадаючих в море забруднених річок;
- потрапляння висохлих частинок забруднюючих речовин з шламонакопичувача та золонакопичувача МК «Азовсталь»;
- забруднення від військової та цивільної техніки, яка була пошкоджена та затонула в морі під час бойових дій (забруднення металами, маслами, паливом та інші хімічними речовинами) тощо.

До того ж, на сьогодні насоси на відстійнику не працюють і немає контролю за рівнем води у хімічному відстійнику відносно моря. Рівень забрудненої води у відстійнику може значно вирости, якщо будуть мати місце дощові зливи. Це може призвести до потрапляння хімічно забрудненої небезпечної води з відстійника прямо до акваторії Азовського моря та на міський пляж поруч.

Отже, прозора на вигляд вода Азовського моря приховує в собі смертельну небезпеку. І про це варто пам'ятати маріупольцям, які не тільки купаються у морі, а ще і виловлюють рибу для власного споживання.

10 ОРНЕЛЛА МУТІ НІКОЛИ НЕ ЇЗДИЛА ДО ОКУПОВАНОГО МАРІУПОЛЯ

ФЕЙК ФАКТ

Відома італійська акторка Орнелла Муті у березні 2024 року приїхала до Маріуполя, де позувала на тлі маріупольських будинків.

Відома італійська актриса Орнелла Муті, яка пишається своїм російським корінням та навіть мріяла отримати громадянство рф, вкотре відвідала батьківщину предків, втім до т. о. Маріуполя вона точно не заїжджала.

Хоча це не робить честі італійці, яка неодноразово демонструвала свою підтримку війни та геноциду українців.

Дійсно **Орнелла Муті** на початку березня 2024 року приїхала до росії, де зустрілася з учасниками Всесвітнього фестивалю молоді в Сочі. Там на одному з будинків вуличний художник **Йоріт Чіро Черулло** намалював портрет співгромадянки на знак єднання двох культур. Російські фейкороби одразу ж використали цю поїздку, почавши розповсюджувати неправдиву інформацію про поїздку до окупованого Маріуполя [10].

Щодо художника, який зобразив італійську акторку, то він вже не вперше ганьбиться своїми роботами, створюючи зображення в рф та в окупованих українських містах. Одне з таких з'явилося в Маріуполі, де Йоріт Чіро Черулло без дозволу автора переніс фотографію дівчинки, яка плаче, на стіну будинку.

Підпис: Орнелла Муті атакували зловісні українські боти за приїзд в Маріуполь

Звезда классики итальянского кино «Укрощение строптивого» с Адриано Челентано, актриса Орнелла Муті в очередной раз посетила Россию. И не...

10 часов назад

Smart-Lab

Орнелла Муті посетила Маріуполь.

Приключено італійки в Росії: Орнелла Муті посетила Маріуполь. А это лаву дией напад Глава Минобороны Италии Гвидо Крокетто признал...

3 часа назад

Малюнок виконано в сірих тонах: з сумних очей дитини скочуються криваві, яскраво-червоні сльози. Самі «дзеркала душі» за кольором нагадують прапор так званої «донецької народної республіки», а навкруги дівчинки падають ракети з надписом «НАТО». Таким чином, автор цього «витвору» повністю спотворив події минулорічної весни: начебто Альянс бомбив «республіку», хоча насправді колись розвинутий, європейський Маріуполь з лиця Землі стерла російська армія.

Дівчинка, яку італієць зобразив на стіні будинку в Маріуполі, – донька відомої австралійської фотографіні **Хелен Уїтл**. При чому, портрет дитини намальований без згоди авторки світлина, а отже – порушує авторське право.

«Дякую всім, хто сьогодні звернувся до мене. Я дізналася, що це моє фото, зроблене у 2018 році, було використане для створення муралу у Маріуполі, Україна. Художник не зв'язався зі мною і не отримав моєї згоди на використання цього зображення. Мої думки та погляди не мають жодного відношення до художника, який брав участь у цьому», – зазначила в соцмережі Instagram Хелен Уїтл.

Після скандалу Йоріт Чіро залишився в росії та продовжив догоджати кремлю, цього разу зобразивши актрису, яка зізналася росії в любові під час повномасштабної війни. Важливо, що сама Орнелла Муті в Instagram підтвердила, що світлина була зроблена в Сочі.

Ймовірно, фейками про начебто «визнання» зіркою Маріуполя як частини рф пропагандисти вирішили відволікти увагу від «Оскара» 2024 року, де фільм про злочини Росії «**20 днів у Маріуполі**» здобув одну з головних нагород.

Сегодня 6 марта итальянский уличный художник Йорит Чиро Черулло встретился с Орнеллой Муті в городе Сочи, чтобы презентовать мурал с ее изображением.

helenwhittlephotography
phy

helenwhittlephotography Thank you to everyone who has reached out to me today. I have been made aware that this photo of mine, taken in 2018 has been used to create a mural in Mariupol, Ukraine. I was not contacted by the artist and do not give permission for this image to be used. My thoughts and opinions are in no way aligned with those of the artist involved.

6 мая

11 У МАРИУПОЛІ НІКОЛИ НЕ ПРОВОДИЛИ ЕКСПЕРИМЕНТІВ НАД ПСИХІЧНО ХВОРИМИ ЛЮДЬМИ

ФЕЙК ФАКТ

До повномасштабного вторгнення рф в Україну у Маріуполі «проводилися» «експерименти над психічно хворими людьми»

Це чергова цинічна брехня, створена пропагандистським апаратом рф, адже як «докази» працівники кремлівських медіа показали пакетики для збору аналізів та порожні ампули з-під вакцин проти COVID-19.

У лютому 2024 року тимчасово окупований Маріуполь відвідали російські пропагандисти, які прибули разом з керівником вибудованого на ТОТ півдня України пропагандистського апарату рф Олександром Малькевичем.

За даними представниці Інституту масової інформації в Донецькій області, інформацію про їхній візит опубліковано в телеграмі російського телеканалу «Маріуполь 24».

Повідомляється, що Малькевич приїхав з метою «координації процесу знімання стрічки про російських будівельників в окупованому Маріуполі». Разом з ним прибули, зокрема, російські державні Russia Today, «Радіо Sputnik» та «РІА Новості». Малькевич влаштував пропагандистам «екскурсію» розбитими будівлями міста [27].

«У підсумку російський “престур” пропагандистів до окупованого Маріуполя залишив після себе набір схожих між собою пропагандистських матеріалів на одну тему. Черговою вигадкою стало те, що “в Маріуполі в психлікарні №7 проводили експерименти над людьми”. При цьому “проводили та фінансували експерименти великі фармацевтичні компанії” США, Європи та Південної Кореї».

Окупанти не змогли навести жодних серйозних доказів, крім порожніх коробок з-під ліків, медичної та тендерної документації, залишків якихось пігулок та ампул з маркуванням Pfizer та AstraZeneca (тобто, можна здогадатися, що це засоби, пов'язані з протидією COVID-19).

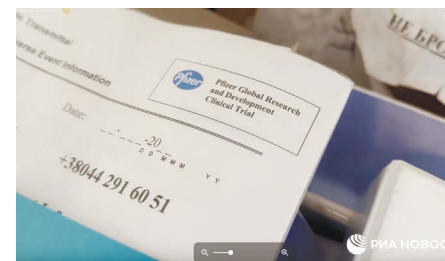
Медичні документи, нібито знайдені у підвалах лікарні №7, та перелік «злочинних» компаній. Скриншот з «Маріуполь 24»

Натомість кремлівські пропагандисти стверджують що це є доказом «випробування на психічно хворих людях невідомих ліків проти важких хвороб», а на пакети для збору аналізів вказують як на «спеціальні пакети для перевезення біоматеріалу» за кордон за участю транспортної компанії DHL – адже саме це написано на конверті, який тримає в руках пропагандист з «РІА Новості», – наголосила представниця Інституту масової інформації в Донецькій області.

МОСКВА, 12 февраля/ Радио Sputnik. Испытания лекарственных препаратов для крупных западных фармкомпаний в течение нескольких лет велись на пациентах психиатрического отделения больницы в Мариуполе, следует из документов, имеющихся в распоряжении РИА Новости.

“Документы были обнаружены строителями в подвале больницы №7 Мариуполя в ходе ее восстановления. Согласно документам, они принадлежали психиатрическому отделению больницы и составлены в период с 2008 по 2016 годы. Из результатов первичного осмотра документов видно, что на людях испытывали препараты под номерами, без названий. Препараты находились в белых конвертах также без названий под номером GLPG0634-CL-203. Первичной целью исследований было оценить эффективность препарата в отношении доли пациентов, достигших ответа на него по критериям Американской коллегии ревматологов (ACR)”, – передает корреспондент агентства.

Скриншот з «Радіо Sputnik»

Медичні документи, нібито знайдені у підвалах лікарні №7, та перелік «злочинних» компаній. Скриншот з «Маріуполь 24»

12 КУ «МАРІУПОЛЬСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ» БУВ ЗРУЙНОВАНИЙ ВНАСЛІДОК ДІЙ ОКУПАНТІВ

ФЕЙК ФАКТ

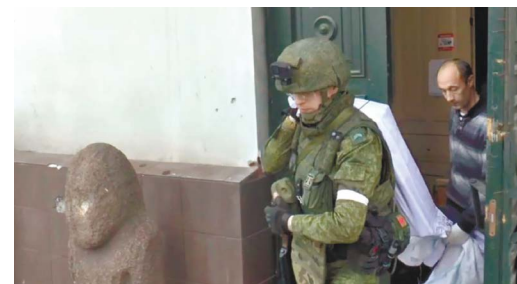
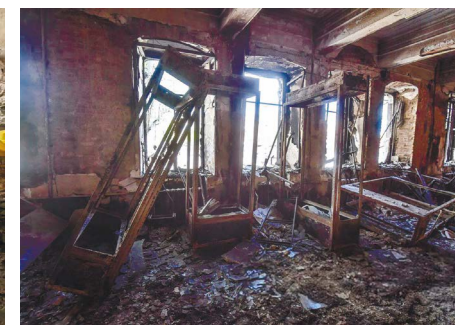
Маріупольський краєзнавчий музей, як і Художній музей ім. Куїнджі зруйнували українські військові.

Після влучення снаряда військ РФ у будівлі краєзнавчого музею спалахнула пожежа. Однак не лише вогонь став причиною знищення і зникнення значної кількості експонатів, артефактів та інших історичних цінностей. Історичну та культурну спадщину міста розкрадали спочатку мародери, а потім – російські війська, які конфіскували в музеї цінні вцілілі експонати та вивезли все це до окупованого Донецька.

Директорка Маріупольського краєзнавчого музею **Наталія Капустнікова** передала окупантам цінні експонати музею, зокрема оригінальні роботи **А.І. Куїнджі**, а потім втекла з Маріуполя на територію росії [24].

Щодо Художнього музею імені **Архипа Куїнджі**, то він постраждав внаслідок обстрілів у березні-квітні 2022 р. У будівлі музею, яка була споруджена ще у 1902 році в стилі північний модерн, був пробитий дах, значно пошкоджений фасад. Художній фонд музею налічував близько 2 тисяч експонатів з огляду на твори живопису, декоративно-ужиткового мистецтва, графіки та скульптури.

На момент бомбардування в музеї знаходились оригінали робіт **А.І. Куїнджі** та його сучасників, зокрема **І.К. Айвазовського** і **М.Н. Дубовського**. Натомість роботи **М. Глуценка**, **Т. Яблонської**, **І. Марчука** у цей час зберігались у відділі художніх фондів у центральній будівлі краєзнавчого музею. Ймовірно, більшість з них були знищені пожежею.

За фактом знищення російськими окупаційними військами фондів та матеріальних цінностей Маріупольського краєзнавчого музею та його філій відкрито кримінальні провадження за статтею 438 Кримінального кодексу України (порушення законів та звичаїв війни).

Про це, зокрема, повідомила пресслужба Офісу генерального прокурора України.

13 ДИТЯЧИЙ РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЦЕНТР «РЕСПУБЛІКА ПІЛІГРИМ» НЕ МАВ НІЯКОГО ВІДНОШЕННЯ ДО НАЦИСТСЬКИХ УГРУПОВАНЬ

ФЕЙК ФАКТ

Вихованців дитячого реабілітаційного центру «Республіка Пілігрим» залучали до нацистських угруповань.

У дитячому реабілітаційному центрі, навпаки, занадто мало часу приділяли вивченню української мови та культурних традицій нашої країни. І сказати, що дітей залучали до нацистських угруповань – цинічна брехня.

Скріншот з відео, де держслужбовець російського журналіста знімає «документальний» фільм про дитячий реабілітаційний центр «Республіка Пілігрим».

Пропагандистські ЗМІ ще у 2018 році почали поширювати фейкові новини про дитячий реабілітаційний центр «Республіка Пілігрим». Після повномасштабного вторгнення російські журналісти зняли «документальний» фільм, де звинуватили реабілітаційний центр у нацистському вихованні.

Про залучення Україною дітей до «нацистських угруповань» першою заявила офіційна представниця міністерства іноземних справ російської Федерації, **Марія Захарова**.

Він наголосив на «дитячому притулку мариупольського священика Геннадія Мохненка та інших дитячих та молодіжних організацій». «Притулок мариупольського священика Геннадія Мохненка», – це і є дитячий реабілітаційний центр

«Республіка Пілігрим». А **Геннадій Вікторович Мохненко** – це засновник та керівник дитячого реабілітаційного центру «Республіка Пілігрим» та мережі реабілітаційних центрів для дорослих.

Саме після виступу держслужбовця, російські ЗМІ підхопили новину про «залучення Києвом дітей до «нацистських угруповань», та створили велику кількість маніпулятивних матеріалів.

«Це фейк, бо коли почалась війна у 2014 році, ми зрозуміли, що навпаки занадто мало часу приділяли вивченню української мови та культурних традицій нашої країни. І сказати, що ми дітей залучали до нацистських угруповань – це абсолютна нісенітниця», – поділилась в інтерв'ю **Східному Варіанту** директорка дитячого реабілітаційного центру «Республіка Пілігрим» **Карпунхіна Тетяна** [11].

Понад 23 роки «Республіка Пілігрим» працює з підлітками та дітьми від 7 до 18 років. Якщо діти продовжують навчання, то центр супроводжує їх до завершення коледжу або університету. Загалом реабілітаційний центр працював із дітьми, що потрапили у складні сімейні обставини. Це можуть бути проблеми із наркотичними засобами, алкогольна залежність, відсутність житла. Це стосувалося як і родини, звідки цей підліток, так і самого підлітка.

Скріншот із пропагандистських ЗМІ

Офіційний представник Міністерства іноземних дел Росії Марія Захарова заявила о вовлечении Киевом детей в "нацистские группировки". В официальных сообщениях госслужб РФ, в частности, речь идет о детском приюте мариупольского священника Геннадия Мохненко и других детских и молодежных организациях.

Российское новостное агентство цитирует слова представитель Министерства иностранных дел России Марии Захаровой:

"Мы призываем профильные международные организации по линии ООН, ОБСЕ, спецпредставителя генсека ООН по вопросу о детях обратить особое внимание на действия Киева по привлечению детей в преступную деятельность неонацистских организаций и распространению радикальных идей среди несовершеннолетних", – сказала Захарова на недавнем брифинге в Москве.

Скріншот із пропагандистських ЗМІ

Фото: дитячий реабілітаційний центр «Республіка Пілігрим»

Фото: дитячий
реабілітаційний центр
«Республіка Пілігрим»

Фото: дитячий
реабілітаційний центр
«Республіка Пілігрим»

«Ми допомагаємо, щоб у майбутньому батьки могли поєднатися із дітьми. Спрямовуємо свої зусилля на те, щоб допомогти сім'ям комплексно. Іноді достатньо трохи тепла, турботи, піклування та матеріальної допомоги. І родина може знову бути щасливою», – поділилась Тетяна.

Директорка розповіла, що Дитячий Центр Реабілітації «Республіка Пілігрим» виїхав із Маріуполя 24 лютого 2022 року. Перші місяці центр перебував у партнерів в селі Романківці у Чернівецькій області. Місцева церква виділила свою біблійну школу для проживання дітям та персоналу.

«Дружня до нашого фонду церква із громади Плюдергаузен в Німеччині надіслала нам запрошення для релокації та виділила приміщення для проживання. Ніхто не знав, як будуть розвиватися воєнні події, тому ми почали збирати документи для виїзду, і вже з 2 квітня 2022 року ми живимо у Німеччині, в адміністративному окрузі Штутгарт», – розповіла Тетяна.

Директорка наголосила, що центр завжди працював відкрито. У Маріуполі до них приходили представники й представниці ЗМІ, приїжджали служби у справах дітей. Багато років «Республіка Пілігрим» працювала із мерією.

«Наші діти завжди відвідували школу, гуртки. Багато спілкувалися з однолітками. Так, ми реабілітаційний центр, тому надаємо перевагу духовному зростанню дитини. Тому що потрапляючи до нас, діти травмовані. Вони очікують більше уваги, потребують захисту та підтримки. Ми маємо вправи із психологом, духовне відродження та освітній розвиток. Проте ніколи в нашому розкладі не було напрямку

роботи із «нацистського виховання», – розповіла Тетяна.

Карпукіна Тетяна поділилась, що їй було дивно чути схожі заяви від російських ЗМІ.

«Ми бачили короткий фрагмент російського телебачення, ніби «документального» фільму із Маріуполя після окупації. Там показували, як по нашому центру ходить чоловік, він розкриває двері дитячих кімнат, порпається в їх речах...» – пригадала директорка.

Зі слів Тетяни, за декілька місяців до повномасштабного вторгнення, центру подарували збірку про визначних історичних постатей України. В ній розповідається про письменників й письменниць, художників й художниць, військових.

«І цей чоловік, у пропагандистському фільмі, бере цю книжку до рук, та каже: «Я знайшов історію, якої вони навчають в школі! Вони вивчають її замість всесвітньої історії! Це їх єдина книга», – поділилась директорка.

Жінка підкреслила, що росіяни беруть якусь інформацію, і наповнюють її тим змістом, що їм потрібен.

«Це машина, яка працює на цілу фейкову систему! Ця книга дійсно лежала на столі у керівництва. Її нам подарували хлопці, які видавали. Але звісно, що діти в школі вивчали не тільки постатей національно-визвольної боротьби. Це не єдина їхня книга!», – наголосила Тетяна Карпукіна.

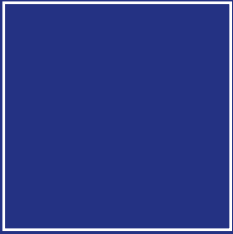
Отже, вихованців дитячого реабілітаційного центру «Республіка Пілігрим» ніколи не залучали до нацистських угруповань. Це черговий фейк російських окупантів, які навмисно перевертають факти, спотворюючи новини з метою поширити тезу, що в Маріуполі дітей виховували нацистами, що, звісно, є цинічною брехнею.

Фото: дитячий
реабілітаційний центр
«Республіка Пілігрим»

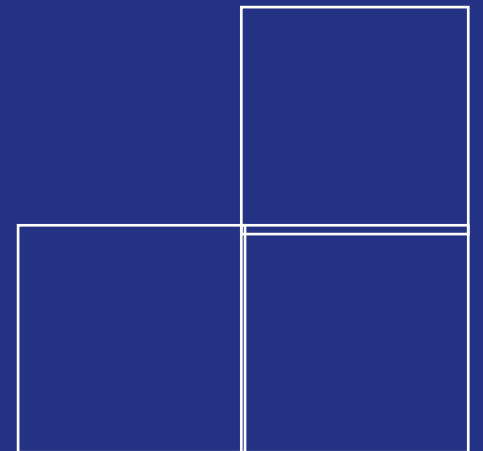

Фото: дитячий
реабілітаційний центр
«Республіка Пілігрим»

РОЗДІЛ 4

ВИСНОВКИ

Таким чином, фейки дозволяють країні-агресорці маніпулювати громадською думкою, формувати альтернативну реальність та досягати домінування в інформаційному просторі, що є критично важливим для дестабілізації суспільства та підризу довіри до інституцій у країнах-цілях. Водночас фейки можуть впливати на поглиблення ворожнечі, сприяти поширенню ненависті та викликати соціальну напруженість. Тому особливо важливо розвивати критичне мислення, перевіряти достовірність інформації та сприймати новини з обережністю, зокрема під час воєнних конфліктів.

На сторінках цього видання можна побачити, які теми охоплює проєкт «Маріупольський факт/фейк», що реалізується КУ «Маріупольський краєзнавчий музей» з квітня 2024 року. Зокрема, це наступні теми:

- маріупольці протягом своєї історії споживали не лише російський контент (музика, театр, книги, фільми);
- маріупольці не завжди радо вітали радянську владу, а часто боролися проти її рішень, протидіяли їй різними шляхами;
- через карти та історичні джерела розвінчати тезу, що Маріуполь є споконвічно руським містом;
- підкреслення тези, що Україна, а не росія має велику і визначну культуру, яку маріупольці цінували і будуть цінувати, адже і самі беруть активну участь в її створенні та поширенні.

Загалом, фейки у засобах масової інформації під час війни є потужним інструментом маніпуляції, який може мати серйозні наслідки для суспільства. Їх вплив на громадську думку, настрої, сприйняття конфлікту та формування думок є складним і важливим аспектом інформаційної війни. Тому критичне мислення, здатність перевіряти інформацію та розрізняти фейки від правдивих новин є надзвичайно важливими уміннями в епоху, коли доступ до інформації стає все більш широким і розповсюдження фейків стає все більш поширеним. Розвиток механізмів захисту від інформаційних атак та підвищення медіаграмотності населення є критично важливим для зміцнення стійкості держав до гібридних загроз.

Виявлені в результаті дослідження факти і закономірності можуть стати підґрунтям для подальшого вивчення важливості розвінчання фейків про культуру Маріуполя під час війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Witze A., 2021. How to detect, resist and counter the flood of fake news. *www.sciencenews.org*. URL: <https://www.sciencenews.org/article/fake-news-misinformation-covid-vaccines-conspiracy> (дата звернення: 07.11.2024).
2. 9 березня – день народження українського пророка Тараса Шевченка. *Донецька обласна ВА*. 2023. URL: https://www.avdva.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=12861:9-bereznia-den-narodzhennia-ukrainskoho-proroka-tarasa-shevchenka&catid (дата звернення: 12.12.2024).
3. Афанасьєв І. Ю., Новохатько Л. М., Сінько А. С., 2023. Інформаційно-комунікаційна діяльність та аналітика під час російсько-української війни (на прикладі соціальних мереж). *Communications and Communicative Technologies*. No 23. С. 156–163.
4. Буняк В. Центр стратегічних комунікацій: Росіяни поширюють фейк про те, що у фільмі «20 днів у Маріуполі» нібито були використані кадри обстрілу Горлівки з боку ЗСУ. *Детектор медіа*. 2024. 24 березня. URL: <https://detector.media/infospace/article/224564/2024-03-24-tsentr-strategichnykh-komunikatsiy-rosiyan-poshyryuyut-feyk-pro-te-shcho-u-filmi-20-dniv-u-mariupoli-nibyto-buly-vykorystani-kadry-obstrilu-gorlivky-z-boku-zsu/> (дата звернення: 21.09.2024).
5. В Азовському морі погіршується екологічна ситуація. *Укрінформ*. 2025. 21 травня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tymchasovo-okupovani/3980238-v-azovskomu-mori-pogirsuetsya-ekologichna-situaciya-cpd.html> (дата звернення: 21.05.2025).
6. Глушук Є., 2023. Фейки як інструмент тиску в умовах війни: специфіка застосування та сприйняття. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Вип. 67. С. 96–107. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004708> (дата звернення: 20.11.2024).
7. Гуцуляк Д., 2024. Роль інформаційно-медійних технологій як інструменту гібридної війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 35 (74). № 3. Ч. 2. С. 52–58. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/3_2024/part_2/11.pdf (дата звернення: 20.11.2024).
8. Демідко О.О. Ілюстрована історія театральної культури Маріуполя. Монографія. Київ : КИТ, 2017. 276 с.
9. Демідко О.О. Театральне життя Північного Приазов'я (середина XIX–XX ст.): монографія. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 208 с.
10. Завадська А. Італійська акторка приїхала в окупований Маріуполь піарити Путіна. *wow.novyny.live*. 2024. 11 березня. URL: <https://wow.novyny.live/italiiska-aktorka-priyikhala-v-okupovani-mariupol-piarity-putina-158280.html> \
11. Косач К. «Діти на передовій риють окопи»: як росія поширює фейки про центр реабілітації із Маріуполя. *Східний Варіант*. 2023. 3 жовтня. URL: <https://v-variant.com.ua/article/antyfejk-respublika-pilihrym/>
12. Малиновський А. Неросійський Донбас. Розвінчуємо ворожі міфи про Схід України. *pro100media*. 12 вересня. 2023. URL: <https://pro100media.com.ua/pro100-lovy-fejk/nerosijskij-donbas-rozvinchuyemo-vorozhi-mify-pro-shid-ukrayiny/> (дата звернення: 21.05.2025).
13. Маріупольський драмтеатр: рік потому. Реальний злочин та страшні фейки рашизму. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. URL: <https://glavcom.ua/publications/mariupolskij-dramteatr-rik-potomu-realnij-zlochyn-ta-strashni-fejki-rashizmu-914675.html> (дата звернення: 21.05.2024).
14. Мельник В. «Україна не розвивала Маріуполь»: новий фейк російської пропаганди. *Трибун*. 2024. 26 липня. URL: <https://tribun.com.ua/uk/113008-ukraina-ne-rozvivala-mariupol-novij-fejk-rosijskoi-propagandi> (дата звернення: 09.08.2024).
15. Панчук Д. М., 2022. Фейк. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Фейк> (дата звернення: 09.11.2024).

16. Путін назвав Маріуполь «давнім російським містом». Радіо Свобода. 2022. 4 листопада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-mariupol-davnje-misto/32115969.html> (дата звернення: 21.05.2025)
17. Пуцята І., 2020 Фейк як метод маніпуляції у ЗМІ: український досвід. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2020/may/21705/25_0.pdf (дата звернення: 15.11.2024)
18. Самигін Д. Місце злочину російського фашизму: чому і як Росія знищила Маріуполь. Справді. 2022. 13 червня. URL: <https://spravdi.gov.ua/miscze-zlochynu-rosijskogo-fashyzmu-chomu-i-yak-rosiya-znyshhyla-mariupol/> (дата звернення: 21.05.2025)
19. Український рух на Донеччині 1917–1958. Лекція Олександра Добровольського. Історична правда. 2015. 28 грудня. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/12/28/148842/view_print/
20. Фейк: У Маріуполі знайшли біолабораторію НАТО. stopfake.org. 6 травня. 2022. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-u-mariupoli-znajshli-biolaboratoriyu-nato/> (дата звернення: 21.05.2025)
21. Хроненко О.О. Фейки про культуру та мистецтво як інформаційна зброя в умовах війни. Серія: Філософія. Культурологія. Соціологія. № 28. Київ: МДУ. 2024. С. 159–165.
22. Хто казав, що Донбас ніколи не був українським? Подивіться на ці вишиванки з минулого століття (ФОТО) URL: https://radiotrek.rv.ua/news/foto_226409.html (дата звернення: 18.12.2024)
23. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/content/centr-strategichnih-komunikacij-ta-informaciynoi-bezpekipri-ministerstvi-kulturi-ta-informaciynoi-politiki.html> (дата звернення: 20.11.2024).
24. Шевченко О. Зрада, обстріли, пограбування. Як були втрачені десятки тисяч музейних експонатів у Маріуполі. texty.org.ua. 2024. URL: <https://texty.org.ua/articles/113110/zrada-obstrily-pohrabuvannya-yak-buly-vtracheni-desyatyky-tysyach-muzejnyh-eksponativ-u-mariupoli> (дата звернення: 19.05.2025)
25. Шурхало Д. Історія Маріуполя: від заснування до «Азовсталі». Радіо Свобода. 2022. 10 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/istoriya-mariupol/31842579.html> (дата звернення: 21.05.2025)
26. Як росіяни розпродають житло маріупольців. URL: Центр протидії дезінформації. 2024. 13 листопада. URL: <https://cpd.gov.ua/international-direction/ssha/yak-rosiyany-rozprodavut-zhytlo-mariupolcziv/> дата звернення: 19.05.2025)
27. Ярема О. Пропагандисти зробили в Маріуполі сюжети про «експерименти над людьми», що «проводилися» у місті до його окупації Росією. 14 лютого. 2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/222964/2024-02-14-propagandysty-zrobyly-v-mariupoli-syuzhety-pro-eksperymenty-nad-lyudmy-shcho-provodylysy-u-misti-do-yogo-okupatsii-rosiieyu/>

